

EESTI GAIDIDE LIIT

TIIA LILLEMAA

EESTI GAIDLUS:
AJALUGU JA TRADITSIOONID

Gaideritöö

Juhendaja:

Oponent:

TARTU 2002

SISUKORD

Sissejuhatus

I ptk GAIDLUSE AJALUGU

I GAIDLUSE KIJUNEMINE RAHVUSVAHELISEKS NOORSOOLIIKUMISEKS 8

II EESTI GAIDIDE MALEV KUI NOORTEORGANISATSIOON 9

1. Gaidlus astub esimesi samme Eestis.....	9
2. Noorsepad	10
3. Skaudisõprade Seltsid ja Akadeemiline Skautide Selts	11
4. Gaidide arv Akadeemilise Skautide Seltsi andmetel.....	12
5. Eesti gaidlus võtab kindlama kuju	13
6. Esimesed üleriigilised nõupidamised	14
7. Eesti Gaidide Maleva Põhimäärus	14
8. Eesti Gaidide Maleva struktuur.....	15
9. Eesti Gaidide Maleva juhtimine	16
10. Välissuhted.....	17
11. Kodutütred.....	18
12. 1936. aasta noorsoo organiseerimise seadus	21

III EESTI GAIDIDE MALEVA TEGEVUS 24

1. Traditsioonid.....	24
2. Tegevus	24
3. Üldsuse arvamus gaidlusest	25
4. Mida pakkus gaidlus tüdrukutele ?	25
5. Laagrid.....	26
6. Juhtide väljaõpe.....	28
7. Kirjastustegevus	30

IV EESTI GAIDLUS 1940-1944 31

II ptk GAIDLUSE EESMÄRGID JA PÕHIALUSED

MIS ON GAIDLUS 34

GAIDI TÖÖTUS JA HELLAKESE LUBADUS 36

GAIDI TÖÖTUS

HELLAKESE LUBADUS

GAIDI SEADUSED, HELLAKESE SEADUSED 38

GAIDI SEADUSED

Hellakese seadused:

JUHT- JA HÜÜDLAUSE 39

GAIDI JUHTLAUSE "OLE VALMIS!"

GAIDI HÜÜDLAUSE "ALATI VALMIS!"

HELLAKESE JUHTLAUSE: "SAA PAREMAKS!"

HELLAKESE HÜÜDLAUSE: "PÜÜAN KÕIGEST JÕUST!"

HEATEO TRADITSIOON GAIDLUSES

SÜMBOOLIKA 40

GAIDI TÖÖTUSMÄRK

HELLAKESE LUBADUSMÄRK

GAIDI TERVITUS.....

HELLAKESE TERVITUS.....

SÕPRUSRING

TÄHTPÄEVAD 43

GAIDLUSE METOODID 45

Kokkuvõte 45

Lisa 1 Eleonore Hünersoni elulugu 46

Lisa 2 Eesti Gaidide Liidu materjalide säilitamise juhend 48

SISSEJUHATUS

Skautlus ja gaidlus on kui võimas puu, mis ajab oma juured sügavale ja järjest sügavamale inimhinge, sest ta pakub nii palju ilusat elamust. Ilusaid ja tormiseid aegu on näinud see puu oma eluea jooksul. Kuid teda pole suuteline murdma ükski torm, ükski käsi, mis on sirutunud välja, et teda hävitada, sest ta on ILUS, ta on HEA, ta on ELULINE. Seda puud võib painutada, tema võra võib kärpida, isegi tüvi saagida maha, kuid aja möödudes ajavad juured välja jälle uusi võsusid ning aastate möödudes sirutab uhke ja võimas puu end säravale päikesele vastu.

Nii kirjutas Sigrid Elken enam kui kuuskümmend aastat tagasi, heites pilgu 20 aastaga läbi käidud eesti gaidluse radadele. Prohvetlikena tundusid need sõnad kolmteist aastat tagasi, kui gaidlust Eestis taastama hakkasime. Tundsime nagu oleks poole sajandi eest isamaal läbi raiutud tüvi hakanud taas võsusid ajama. Huvi gaidluse ajaloo vastu on pärit just sellest ajast ning materjali koguma gaidluse-skautluse kujunemise ning arengu kohta nii Eestis kui võõrsil hakkasin juba siis.

Aastatega on gaidluses mõndagi muutunud. 1989. aastal tegevust alustanud kahest gaidorganisatsioonist on saanud üks Eesti Gaidide Liit. Lähema aasta jooksul peaks taastatama organisatsiooni täisliikme staatus gaidide maailmaliidus - WAGGGS'is. Organisatsioon on avanud oma ukseid noormeestele. Samas on gaidluse põhialused jäänud muutumatuks. Gaidlus on vabatahtlik, avatud, apoliitiline, kasvatuslik noorsoo-liikumine. Paralleelne noorteliikumine on skautlus. Gaidorganisatsioon on üks paljudest noorteorganisatsioonidest. Veel 1990-ndate algul oli gaidorganisatsioon avatud vaid tütarlastele ja skautlusesse läksid poisid. Üheksakümnendate keskel see muutus ning praegu on mõlemad organisatsioonid avatud nii tüdrukutele kui poistele.

Käesoleva töö eemärgiks on anda lugejale ülevaade Eesti Gaidide Maleva ajaloost algusaegadest kuni 1940 (1944.) aastani, mil eesti gaidluse areng kodumaal katkes ning gaidluse põhialustest. Töö koosneb kahest osast ja lisadest. Esimeses peatükis vaadeldakse Eesti Gaidide Maleva arengut eesti noorsooliikumise taustal aastatel 1919 - 1944. Teises peatükis selgitatakse gaidi seaduste, töötuse, juht- ja hüüdlause, sümboolika ning tähtpäevade osa gaidluses. Lisades tutvustatakse Eesti Gaidide Maleva peavanema Eleonore Hünersoni elulugu ning tutvustatakse Eesti Gaidide Liidu materjalide säilitamise juhendit.

Esimene peatükk annab lühiülevaate gaidluse tekkimisest Inglismaal ja kujunemisest ülemaailmseks tüdrukute liikumiseks. Peatähelepanu keskendub gaidliikumise arengule Eestis, alates esimese gaidrühma

loomisest 1919. a. kuni põgenemiseni Eestist 1944. a. Lähemalt vaadeldakse Eesti Gaidide Maleva kujunemist üle-eestiliseks noorteorganisatsiooniks kahekümnendatel aastatel, Kodutütarde organisatsiooni loomist gaidide kõrvale ning 1936. aasta noorsoo-organiseerimise seaduse mõju noorteorganisatsioonidele. Veel antakse ülevaade gaidide tegevusest, suurematest ettevõtmistest, juhtide väljaõppest ja gaidlikust kirjandusest. Peatüki viimases osas räägitakse skautlike organisatsioonide likvideerimisest 1940. a. ja gaidluse edasisest käekäigust kuni 1944. a. sügiseni.

Materjali eesti gaidluse ajaloo kohta leidub mitmetes allikates. Lühike gaidluse ajaloo ülevaade on olemas peaagu kõigis Gaidide Maailmaliidu (WAGGS-i) publikatsioonides. Sellest kirjutati ka 1935. aastal ilmunud Sigrid Elkeni koostatud "Eesti gaidi käsiraamatus".¹ Lisaandmeid käesoleva töö tarvis andis Virge Hindi artikkel "Gaidlik organisatsioon ja selle ideeline alus" Eesti Gaidtöö Keskuse poolt Rootsis 1960.a. välja antud õppematerjalis "Kirjad gaidjuhtidele".² Algupärast materjali gaidliikumise alguse kohta pakkus 1922. a. toimunud gaidide rahvusvahelise konverentsi ettekannete publikatsioon.³

Eesti gaidluse ajaloo ülevaadetest on enim kasutatud Sigrid Elkeni kirjutist "20 aastat gaidlust Eestis" Tartu Skaudisõprade Ühingu poolt välja antud kogumikus "28 aastat skautlust Eestis", mis ilmus skautlusegaidluse toetuseks, kui noorteorganisatsioone taheti ühendama hakata.⁴ Sigrid Elken oli Eesti Gaidide Maleva peastaabi sekretär ning ilmselt oli tal kasutada kogu tol ajal olemas olev informatsioon nii gaidluse hetkeseisust kui varasematest aegadest.

Huvipakkuv ülevaade gaidluse ajaloost ilmus 1951. a. Rootsis Ella Ilvese koostatud raamatus "Vanemgaidi katse". Hilisem Eesti gaidluse ajaloo ülevaade "Eesti gaidlus 1923 - 1940" Virge Hindi sulest kogumikus "Eesti skautlus viiskümmend aastat" toetub faktilises osas eelpool mainitud S. Elkeni artiklile.⁵ Eesti Gaidide Liidu poolt välja antud koguteoses "Minu varamu" ⁶ ilmunud Liis Juske kirjutis "Eesti gaidlus"

¹ Eesti Gaidi Käsiraamat. Tartu, 1935.

² Hint, V. Gaidlik organisatsioon ja selle ideeline alus.// Kirjad gaidjuhtidele. 1960-1961. Nr 8-11.

³ The Girl-Guide Imperial and International Conference held at Newnham College, Cambridge, June 26th -July 1st, 1922. London, 1922.

⁴ Elken, S. 20 aastat Eesti gaidlust. //28 aastat skautlust Eestis. Tartu, 1939.

⁵ Hint, V. Eesti gaidlus 1923-1940.// Eesti skautlus viiskümmend aastat. Hälsingborg, 1962.

⁶ Minu varamu. II tr. Toronto, 1978.

annab ülevaate eesti gaidluse kujunemisest üldjoontes. Raamatus "Mälestusi gaidirajalt"⁷ on ära toodud S. Elkeni kirjutise ümbertrükk.

Kokkuvõtlik, nii mälestustel kui V. Hindi artiklil "Eesti gaidlus 1923-1940" põhinev ülevaade eesti gaidluse ajaloost ilmus 1991. a. Maria Tilga raamatus "Skautluse ajaloost".⁸ Samas anti ka lühike ülevaade gaidluse arengust maailmas, toetudes WAGGGS-i publikatsioonidele ning eri maade gaidide käsiraamatutele. Lühülevaade eesti gaidluse ajaloost ilmus käesoleva töö autori sulest 1994. a. Eesti Skautide Maleva poolt välja antud kogumikus "Skautluse aastakümned"⁹, sama teemat käsitlesin oma varasemas kursusetöös "Gaidluse arengust Eestis"¹⁰. Uurimistöös "Gaidluse arengust Eestis algusaegadest tänapäevani 1919-1996"¹¹ andsin juba päris põhjaliku ülevaate eesti gaidluse ajaloost nii Eesti Vabariigi ajal, paguluses kui gaidluse taasärkamisest Eestis.

Ajalooülevaate kirjutamisel on kasutatud arhiivimaterjale, ajakirjanduses ilmunud teateid gaidluse kohta, noorsoo organiseerimist puudutavaid seadusi, kohalike skautlike organisatsioonide albumeid ja väljaandeid.

Eesti Gaidide Maleva peastaabi arhiivi saatus on teadmata. Osa Eesti Riigiarhiivi jõudnud gaidide ja teiste skautlike organisatsioonide arhivaale (sh Eesti Skautide Maleva Peastaabi, Noorte Kotkaste Peastaabi, Kodutütarde Keskjuhatuse materjalid) hävisid 1944. aasta märtsipommitamise ajal.¹²

Kasutatud arhiivimaterjalidest tuleks eelkõige ära mainida Eesti Riigiarhiivis asuv Akadeemilise Skautide Seltsi fond (ERA 4380) ja koondfond Tartumaa Noorte Kotkaste Sõprade Selts koos osakondadega ja Skautide Sõprade Selts (ERA 2700). Esimene neist sisaldas 33 säilikut ja pakkus autentset informatsiooni gaidluse-skautluse algusaastate kohta Eestis kirjavahetuse põhjal rühmadega, seltsi koosolekute protokollide ja seltsi poolt kogutud statistiliste andmete põhjal. Teine sisaldab 25 säilikut, neist puudutavad Tartu Skaudisõprade Ühingu säilikud 12-25. See fond andis materjali Tartu gaidide, skautide ja Skaudisõprade Seltsi kohta. Üksikuid teateid gaidide tegevuse kohta leidub kohalike skautide malevate, skaudisõprade seltside ja kodutütarde ringkondade fondides. Mitmed neist andsid taustinformatsiooni üldise olukorra kohta noorte

⁷ Mälestusi gaidirajalt. Toronto, 1988.

⁸ Tilk, M. Skautluse ajaloost. Tallinn, 1991.

⁹ Lillemaa, T. Lühülevaade eesti gaidluse ajaloost.// Skautluse aastakümned. Viljandi, 1994. lk.11

¹⁰ Lillemaa, T. Gaidluse arengust Eestis (TÜ kursusetöö). Tartu, 1996.

¹¹ Lillemaa, T. Gaidluse arengust Eestis algusaegadest tänapäevani 1919-1996 (TÜ bakalaureusetöö). Tartu, 1996.

¹² Eesti Riigiarhiiv (ERA) 1265-1-316. L. 8, 10.

organiseerimise alal. Väga huvipakkuv on Tartu Skautide Maleva fond (ERA 4382).¹³ Kahjuks polnud võimalik selle materjale kasutada, kuna fondis leiduvad 331 säilikut olid korrastamata. Esimesed säilikud olid "korrastatud" ja nummerdatud, kuid säilikute siseselt olid lehed segamini ning ajaloo säilimise huvides pöördusime arhiivi teadussekretäri poole palvega lubada meil endil kaasa aidata materjali korrastamisele.

Lisaks arhiivimaterjalidele on kasutatud 1935. a. ilmunud "Eesti gaidi käsiraamatut", kus on kirjas kõigi tol hetkel tegutsenud gaidüksuste loomise ajad, niipalju kui neid Peastaabil teada oli. Tallinna ja Tartu Gaidide Malevate ning Narva Skautide Maleva albumites¹⁴ leidis kirjeldusi ja andmeid gaidluse arengust neis piirkondades 15 aasta jooksul. Huvitavat materjali leidis kohalike skautlike üksuste väljaannetes.

Kodutütarde organisatsiooni loomise kirjeldamisel on aluseks võetud 1938. a. ilmunud "Naiskodukaitse tegevuse ülevaade", 1937. a. ilmunud "Kaitse Kodu" kodutütarde erinumber ning "Kodutütare käsiraamatu" 2. trükk. Võrdluseks gaididega on lähtutud viimatimainitud raamatust, "Kodutütarde põhimäärusest" ning "Kodutütarde erikatsete kavade" ja vastavalt "Eesti Gaidide Maleva põhimäärusest" ja "Eesti gaidi käsiraamatust".¹⁵

Noorsoo organiseerimist loomise kirjeldamisel on aluseks võetud vastavad seadused Riigi Teatajas, A. Kurvitsa koostatud kogumik "Eesti rahvahariduse ja kultuuriala korraldus"¹⁶ ning ajakirjanduses ilmunud mälestused.

Päevakajalist informatsiooni Eesti Gaidide Maleva suurürituste kohta edastasid kõik suuremad päevalehed ja kohalikud ajalehed. Käeolevas töös on kasutatud Päevalehe, Postimehe, Nädal Pildis, Meie Nooruse ja ajakirja Eesti Skaut materjale.

Skautlike organisatsioonide likvideerimise käiku on varem uurinud Vaido Lillemaa. Kasutatud on tema ettekande teese¹⁷, vastavaid Riigi Teatajaid, ENSV Teatajaid ning ajalehes Kommunist 1940. a. ilmunud teateid.

¹³ ERA 4382-1

¹⁴ Tallinna Gaidide Malev 1920-1935. Tallinn, 1935; Tartu Gaidide Malev 1921-1936. Tartu, 1936.; Narva Skautide Malev XV. Narva, 1935.

¹⁵ Naiskodukaitse tegevuse ülevaade. Tallinn, 1938; Kaitse Kodu. 1937, nr 2 ("Kodutütarde" erinumber); Kodutütare käsiraamat. 2.tr. Tartu, 1936. Kodutütarde Põhimäärused. 1934.; Eesti Gaidide Maleva Põhimäärus. 1931.; Kodutütarde erikatsete kavade. 1936.

¹⁶ Eesti rahvahariduse ja kultuurialal korraldus. Tallinn, 1938.

¹⁷ Lillemaa, V. Skautluse likvideerimine Eestis 1940. a. // Eesti Spordimuseumi VI teaduskonverentsi ettekannete teesid. Tartu, 1991. lk.6-7.

Herbert Michelsoni mälestusteraamatutes "Eesti radadelt" ja "Kodumailt võõrsile"¹⁸ on ära toodud mitmed huvipakkuvad kirjeldused gaidlusest-skautlusest Eestis aastail 1912-40 ja 1944. a. ellu kutsutud organisatsioonist Eesti Noored. Lühidalt on seda ajajärku puudutatud kogumikus "Mälestusi gaidirajalt"¹⁹ ning hilisemas skautlikus ajakirjanduses.

Kogumiku "Mälestusi gaidirajalt" andis 1988. aastal välja Selle mahuka 512-leheküljelise raamatu koostajaks on Siiri Puust. Valdavas osas on tegu mälestuste kogumikuga. Püütud on anda materjali igast ajajärgust eesti gaidluse arengus, igalt maalt, iga suurema laagri ja üksuse kohta. Peale mälestuste sisaldab raamat Hilja Kuutma poolt koostatud ülevaateid Eesti gaidlusest eri maades. Kogumik sisaldab rikkalikult fotosid ja muud illustreerivat materjali ja on huvitavaks lugemismaterjaliks igale gaidluse ajaloost ja arengust huvitatud lugejale.

Loodan, et toodud ülevaade gaidluse ajalugu puudutavast kirjavarast tekitab huvi ja soovi nimetatud materjalidega lähemalt tutvuda.

Teises peatükis käsitletakse gaidluse põhialuseid, millele toetudes on see noorsooliikumine läbi aegade (või aegade kiuste) jäänud heaks, ilusaks ja eluliseks. Gaidlus on ju mäng, mäng kindlate reeglite järgi, mis valmistab noore ette iseseisvalt elus hakkama saama, mäng mis on üheaegselt nii huvitav kui õpetlik. Gaidi seadused, töötus, märgid, vorm, tähtpäevad ja õpetamismeetodid - kõigel sellel on gaidluses oma kindel koht. Selge arusaam gaidluse olemusest aitab noortel seda paremini mõista ja juhtidel paremini edasi anda oma teadmisi.

¹⁸ Michelson, H. Eesti radadelt. Toronto, 1975; Michelson, H. Kodumailt võõrsile. Toronto, 1978.

¹⁹ Mälestusi gaidirajalt. Toronto, 1988

I PEATÜKK

GAIDLUSE AJALUGU

1. GAIDLUSE KUJUNEMINE RAHVUSVAHELISEKS NOORSOOLIKUMISEKS

Gaidlus sai alguse 1909. a. Inglismaal, võttes eeskujuks Lord Baden-Powelli (edaspidi BP) poolt loodud skautluse. Käsiraamatuna kasutati algusaegadel BP raamatut "Scouting for Boys". See uus noorteliikumine tütarlastele levis kiiresti ka väljaspool Inglismaad. 1912. a. asutas prl Juliette Low esimese gaidide üksuse Ameerikas. Nad nimetasid end tüdrukskautideks (girl-scouts) ning Ameerikas kasutatakse sellist nimetust gaidide kohta tänapäevalgi.

I maailmasõja puhkemine 1914. a. takistas gaidluse arenemist rahvusvaheliseks liikumiseks, ent kohe peale sõja lõppu asus Lady Olave BP (Lord BP abikaasa) looma kontakte temale teada olevate gaidide üksustega erinevates maades, moodustades nende osavõtul rahvusvahelise nõukogu, mille esimene nõupidamine toimus 1919. a. Nõukogu ülesandeks sai sidepidamine ülemaailmsete liikmete vahel.¹

1920. aastal kutsuti 2 gaidjuhti igal maalt Oxfordi esimesele rahvusvahelisele gaidide konverentsile. Seal ütles Lady BP, et konverentsi mõte pole selles, et kõik juhid õpiksid neid meetodeid, mida gaidluses kasutatakse Inglismaal, vaid konverents kutsuti kokku, et luua sõprussidemeid ja õppida tundma teiste rahvuste gaidlikku liikumist. Rahvusvahelisi gaidide konverentsi peeti iga 2 aasta tagant, kuni leiti, et on tekkinud vajadus suurema ja mõjukama organisatsiooni järele kui seda oli mitteametlik rahvusvaheline nõukogu.²

Viiendal konverentsil Ungaris 1928. a. loodi ülemaailmne gaidide organisatsioon, inglise keelse nimetusega the World Association of Girl Guides and Girl Scouts (lühendatult WAGGGS) ning rahvusvahelisest konverentsist sai maailmakonverents. Eesti keeles kõlab selle organisatsiooni nimetus Gaidide ja Tüdrukskautide Maailmaliit. WAGGGS on vabatahtlik organisatsioon, mis pakub enesearendamise võimalusi noortele.

¹ Hint, Virge. Gaidlik organisatsioon ja selle ideeline alus.// Kirjad gaidjuhtidele 1960. 8. lk 29.

² Baden-Powell, Olave. The Chief Guide's Welcome to the Conference Members. // The Girl Guide Imperial and International Conference held at Newnham College, Cambridge, June 26th - July 1st, 1922. London, 1922. p. 6.

Maailmaliidu liikmeskonda saavad kuuluda gaidorganisatsioonid riikidest, mis on poliitiliselt iseseisvad. Maailmaliit tunnustab ainult ühte üleriigilist gaidorganisatsiooni igal maal. Maailmaliidu liikmed on jagatud noor- ja täisliikmeteks. Eesti Gaidide Malev võeti maailmaliidu noorliikmeks vastu asutajana juba 1922 a. ning täisliikmeks 1928. a., kui organisatsioon loodi.³ Eesti gaidide liikmestaatus Gaidide Maailmaliidus taastati 1993. a. Täisliikmestaatuse peaks Eesti Gaidide Liit taas saama käesoleval - 2002. a.

2. EESTI GAIDIDE MALEV KUI NOORTEORGANISATSIOON

1. Gaidlus astub esimesi samme Eestis

Esimesed teated gaidlus tärkamisest Eestis pärinevad 1919. a. talvest, mil Tallinnas loodi esimene gaidrühm. See kuulus kohaliku skautide maleva juurde nagu mujal Eestis asutatud esimesed gaidrühmadki,⁴ kuna polnud piisavalt gaidjuhte, kes liikumist oleksid tundnud. Mõned tütarlapsed olid ka enne 1919. a. skautlikel põhimõtetel tegutsenud, ent nende rühm ei suutnud elujõuliseks tõusta.

Esiolgu olid olemas entusiasm, poiste eeskuju ja udused teadmised selle mängu viiside kohta välismaal. Ent algus oli tehtud ja peagi levisid teated tüdrukuskautidest ehk girlguide'idest või lihtsalt guideidest üle Eestimaa. Rühmitusi loodi mitmeis paigus.

1920. aasta kevadeks oli liikumine Tallinnas nii tugevaks saanud, et juleti iseseisev tüdrukute malev luua. See sai teoks 21. märtsil 1920. a. Tallinna Gaidide Maleva vanemaks valiti Aleksandrine Pedusaar. Esimeseks maleva juhiks oli Hella Erjapea-Määr.⁵ Tallinna gaidide eeskujule järgnesid Valga ja Tartu tüdrukud, luues oma rühmad 1920. aasta suvel ja sügisel.⁶

Gaidlus levis kulutulena üle Eestimaa. 1921. a. kevadel loodi gaidrühmad veel Haapsalus⁷, Põltsamaal⁸, Võrus⁹ ja Tallinna lähedal Jälgimäel. Viimase juures alustas tegevust ka esimene hellakeste ("brownies") salk.¹⁰ Uusi rühmi asutati Tartus ja Valgas, kus peagi skautidest lahku löödi ja samuti iseseisvad malevad moodustati. Tartu Gaidide Malev alustas tegevust 22. veebruaril ja Valga Gaidide Malev 26. märtsil 1921. a.

³ Elken, S. 20 aastat Eesti gaidlust.// 28 aastat skautlust Eestis. Tartu, 1939. lk 36.

⁴ Ole Valmis. Tartu Skoute Maleva häälekandja. 1921, nr 1. lk 11.

⁵ Tallinna Gaidide Maleva 1920-1935. Tallinn, 1935. lk 27.

⁶ Tartu Gaidide Maleva 1921-1936. Tartu, 1936. lk 24.

⁷ Eesti Skaut. 1921, nr 3. lk 3.

⁸ Eesti Skaut. 1921, nr 6. lk 4.

⁹ Ole Valmis. Eesti skoutide häälekandja. 15. apr. 1921, nr 2. lk 14.

¹⁰ Ole Valmis. Eesti skoutide ajakiri. 15. mai 1921, nr 3. lk 16.

Liikumise kiire laienemise tõttu ei jäänud esimesed tagasilöögid tulemata. Samal kevadel, kui malev loodi, oli huvi gaidluse vastu Tartus väga suur. Rühmade loomine muutus nii massiliseks, et paari kuu jooksul kutsuti ellu 10 rühma, igas 30-40 liiget. Aegapidi hakkasid rühmad lagunema, sest töö soikus ettevalmistusega juhtide puudusel. Märtsikuu lõpul lõpetati maleva vanema pr Jaaksoni korraldusel maleva staabi tegevus, samuti likvideeriti Kommertskooli rühm kooli õpetajate nõukogu otsusel. Lõpuks panid koolijuhatajad tegevuse keelu alla.¹¹ Gaididena jäi siiski tegutsema sadakond noort. Eelpool nimetatud sündmused ajendasid Tartu tütarlapsi paluma Tartu Gaidide Maleva vanemaks Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi Tütarlaste Gümnaasiumi võõrkeelte õpetajat Eleonore Hünersoni, kes noortele lahkelt vastu tuli ja sellega gaidlusele eluõiguse Tartus tagasi võitis. Tartu maleva juhiks oli algusaastatel Helmi Koch.¹² Valga Gaidide Maleva esimeseks vanemaks oli prl Kull, juhiks (päälikuks) Ruth Kõiv.¹³ Alates 1923. aastast tegutses Valga Gaidide Maleva vanemana Liis Juske.¹⁴

Vaatamata iseseisvate malevate loomisele kestis koostöö skautidega edasi. 1921., 1923. ja 1925. aastal peetud skautide kongressidest võtsid gaidid osa sõnaõigusega.¹⁵

2. Noorsepad

Noorseppade organisatsioon asutati 1920. a. pärast Inglismaal peetud skautide suurlaagrit. Sooviti luua eesti rahvuslik skautlus, kuhu kuuluksid ainult eestlased.¹⁶

Organisatsiooni tekkimise tegelikuks põhjuseks olid siiski eriarvamused skaudijuhtide vahel või isegi üksikute skaudijuhtide omavahelised suhted.¹⁷ Kohe alguses süvendas vahet kahe organisatsiooni vahel asjaolu, et Eesti Skautide Maleva esimeseks vanemaks valiti Kalevlaste maleva pealik Leopold Tõnson, noorsepad aga valisid oma vanemaks Johan Pitka.

Organisatsioon oli omapärane teiste skautlikel põhimõtetel tegutsevate organisatsioonide seas Eestis ja üks esimesi maailma skautlusesgaidluses, kus poisid ja tüdrukud tegutsesid ühes organisatsioonis.

¹¹ Noor-Sepp. 11. mai 1921, nr 9; Ole valmis. Eesti skautide häälekandja. 15. apr 1921, nr 2. lk 14; Eesti Skaut. 1921, nr 2. lk 2.

¹² ERA. 4380-1-17. L 1.

¹³ ERA. 4380-1-14. L 40.

¹⁴ ERA. 4380-1-29.

¹⁵ Eesti Skaut. 1921, nr. 1; ERA. 4380-1-26. L 1.

¹⁶ Noored sepapad.// Eesti skautlus viiskümmend aastat. Hälsingborg, 1962. lk.46-47.

¹⁷ ERA. 4380-1-6. L 1.

Noorseppade organisatsioonil oli keskmiselt 2000 liiget. Elujõulisemad malevad tegutsesid Harjumaal, Tallinnas, Türil ja Viljandis.

3. Skaudisõprade Seltsid ja Akadeemiline Skautide Selts

1922. a. 30. aprillil loodi J. Hünersoni, K. Treffneri ja G. Kalkuni algatusel Tartus esimene skaudisõprade selts skautlusele rahva hulgas poolehoiu võitmiseks ning noorte tegevuse toetuseks. Samal ajal anti registreerimisele Eesti Skaudisõprade Seltside Liidu põhikiri.¹⁸ 1922. aastal kinnitas Eesti Skaudisõprade Selts Tartus Eleonore Hünersoni gaidide peavanemaks. E. Hünerson oli ka Kristlike Noorte Naiste Ühingu (KNNÜ) asutajaks Tartus.

Eesti Skaudisõprade Seltside Liit oli juriidiliselt ja materiaalselt vastutav seaduse ning moraalselt ühiskonna ees kõiges, mis puudutas skautide ja gaidide tegevust. Skaudisõprade Seltside liidu põhitegevus toimus kohalikes seltsides, kuhu kuulusid enamasti väljapaistavad ühiskondliku elu tegelased. Seltside loomisel peeti silmas, et need kujuneksid ühiseks katuseks nii skautide kui gaidide organisatsioonidele. Otseselt noortetöösse seltsid ei sekkunud, küll aga olid abiks nende küsimuste lahendamisel, millele noorte oma jõud või kogemused peale ei hakanud.

1922. aasta 8. detsembril sai eluõiguse Tartu Ülikooli juures tegutsev Akadeemiline Skautide Selts (edaspidi ASS)¹⁹, mis kahekümnendate aastate algul oli suures osas eesti skautlusele suunda näitavaks jõuks. Selts tegi tänuväärset tööd sidepidamisel üksustega ja noorte julgustamisel.²⁰ Alustati statistiliste andmete kogumist üksustelt gaidide²¹, skautide²², hellakeste²³, ja hundipoegade²⁴ arvu, vanuse, nende vanemate ja hooldajate ametite kohta.²⁵ Tutvustati skautlust-gaidlust üldsusele²⁶ ja aidati asutada uusi rühmi.²⁷ Vahetati ja avaldati ajakirjanduses informatsiooni skautluses toimuva kohta.²⁸ Tehti plaane küsitluse "Skoutline rahvalugemine" läbiviimiseks²⁹ ja Eesti skautide muuseumi loomiseks.³⁰ Koostati ja arvustati

¹⁸ ERA. 2700-1-12; Eesti Skaut. 1922, nr 4. lk 1-2.

¹⁹ ERA. 4380-1-30. L 2.

²⁰ ERA. 4380-1-6. L 3-9.

²¹ ERA. 4380-1-21. L 1-14; 4380-1-17. L 1-10; 4380-1-16. L 19-23.

²² ERA. 4380-1-19.

²³ ERA. 4380-1-22. L 1-8.

²⁴ ERA. 4380-1-20.

²⁵ ERA. 4380-1-8. L 1-3; 4380-1-13. L 31-33.

²⁶ ERA. 4380-1-9. L 1-4.

²⁷ ERA. 4380-1-1. L 1-9.

²⁸ ERA. 4380-1-7. L 1-19.

²⁹ ERA. 4380-1-31. L 1-2.

skautlike õppematerjalide käsikirju.³¹ Esimesena ilmus ASS-i toimetusel "1924. a. Skaudi kalender-käsiraamat".

4. Gaidide arv Akadeemilise Skautide Seltsi andmetel

Ainus selts või organ, kes kahekümnendate aastate keskpaigani omas mingisugustki ülevaadet sellest, kui palju gaide-skaute Eestimaal tegutses, oli Akadeemiline Skautide Selts. ASS-I statistikaosakonna andmete kohaselt oli Eestis 1923. aasta suvel 245 gaidi ja 30 tibu (hellakest).³² 1923/24 aastal töötas Tallinna malevas 3, Tartus 5, Valgas 3 ja Võrus 2 rühma. Peale selle tegutsesid rühmad Mustvees³³, Tõrvas, Haapsalus ja Jõhvis.³⁴ Huvi tunti gaidluse vastu Möisakülas, Narvas, Väandras.³⁵ 1924. a. märtsikuust on andmeid gaidide kohta Kuressaares³⁶ ja Narvas.³⁷

Gaidide arv Eestis 1923/24

ASS-I statistikaosakonna poolt kogutud andmete põhjal³⁸

Gaidid	01.12.1923	01.04.1924
Tartu GM I rühm	23	23
Tartu GM II rühm		20
Tartu GM III rühm	7	9
Tartu GM V rühm	13	
Tartu GM VI rühm	11	
Tallinna GM I rühm	23	27
Tallinna GM II rühm	28	27
Tallinna GM IV rühm	31	37
Valga GM I rühm	10	10
Valga GM II rühm	10	10
Jõhvi rühm	23	23
Haapsalu I rühm	24	22
Võru GM I rühm		50
Kokku:	223	292

³⁰ ERA. 4380-1-10. L 1-5.

³¹ ERA. 4380-1-24. L 10.

³² ERA. 4380-1-11. L 9.

³³ Tuluke. Mustvee I skautide rühma ajakiri. 1924, nr 1.

³⁴ Märgutuli. Alutaguse skautide maleva album. Narva, 1937. lk 36.

³⁵ ERA. 4380-1-23. L 2, 3, 23.

³⁶ ERA. 4380-1-25. L 1 p.

³⁷ Narva Skautide Malev XV 1920-1935. Narva, 1935. lk 7.

³⁸ ERA. 4380-1-21. L 1-14.

Tibupoegade (hellakeste) arv Eestis 1923/24

ASS-I statistikaosakonna poolt kogutud andmete põhjal³⁹

Tibupojad	1. 12. 1923	1. 4. 1923
Tartu I	25	25
Tallinna	16	15
Valga	30	30
Kokku:	71	70

5. Eesti gaidlus võtab kindlama kuju

Gaidliikumine jõudis teistessegi linnadesse. 1924. a. 27. jaanuaril loodi Haapsalus Lääne, 24. novembril Paide ja 30. novembril Võru Gaidide Malevad.⁴⁰ 10. novembril 1925. a. alustas tegevust Nõmme Gaidide Malev.⁴¹

Kui tegevus võttis üksikutes linnades kindlama kuju, tekkis tarvidus ühendava keskuse järele. 14. detsembril 1924. a. loodi Eesti Gaidide Maleva Peastaap. Peastaabi asukohaks sai Tartu. Maleva staapi valiti Eesti Skaudi Sõprade Seltside Liidu peakoosoleku poolt E. Hünerson, A. Pedusaar, E. Luiga, L. Leeman ja nõunikena kõikide malevate vanemad. Eesti Gaidide Maleva vanemaks valiti Eleonore Hünerson.⁴²

Algusaastatel oli gaidlus uudne ja huvitav ning osavõtt liikumisest elav. Koos käidi väljaspool kooliruumi, muretsedes selleks igasuguseid võimalusi. Tüdrukute arvates ei tohtinud gaidlusel midagi ühist olla kooliga. Kõik tuli ise teha, ise korraldada, õpetaja-vanem oli vaid sidepidajaks kooliga. Minki isegi nii kaugemale, et iga salk tahtis olla oma korteri omanik. Sageli toimusid koondused kooli kütteruumis, mitte kunagi algaastail aga kooliklassis. Tüdrukud olid võlutud gaidluse ideest, rahvusvahelisest sõprusest. Gaidlus andis aktiivsemaile suurepäraseid võimalusi isetegevuseks.

Kahekümnendate aastate esimene pool oli eesti gaidluse kujunemisajajärguks, mil loodi esimesed üksused, alustati katsekavade koostamisega, loodi juhtimisstruktuuri alused ja vormi kavandid. Peavanem Eleonore Hünerson viibis ise kahel korral Inglismaal, õppides gaidlust tundma rahvusvahelistel konverentsidel ja laagris, inglise peredes ning ka nii öelda otsesest allikast, Lady BP-lt endalt. Üksuste vahelised sidemed ja ühine arusaam gaidlusest hakkasid tekkima esimeste üleriigiliste nõupidamiste tulemusena.

³⁹ ERA. 4380-1-22. L 1-8.

⁴⁰ Eesti gaidi käsiraamat. Tartu, 1935. lk 7.

⁴¹ Tallinna Skout. 1925, nr 1. lk 4.

⁴² Elken, S. 28 aastat skautlust Eestis, lk 34; Eesti Skout. 1924, nr 5. lk 61-62.

6. Esimesed üleriigilised nõupidamised

Gaidide malevate loomisega algas süstemaatilisem töö ja tekkis vajadus ühiste aluste, töökavade ja vormi järele.

1924. a. kevadpühade ajal peeti Valgas I gaidjuhtide üleriigiline nõupidamine. Osavõtjaid oli rohkesti Tallinna, Tartu ning Valga malevaist ja teiste linnade gaidrühmadest. Nõupidamine toimus Valga Tütarlaste Gümnaasiumis, kus õpetajana töötas Valga gaidide maleva vanem ja hilisem Gaidelite Kogu juhataja Liis Juske. Valga maleva juhiks oli Alma Väina.⁴³

1925. a. moodustati komisjon Eesti Gaidide Maleva põhimääruse väljatöötamiseks.

1926. a. aprillis kutsuti Tallinnas kokku suurem üle-eestiline nõupidamine - Eesti gaidide I Kongress. Suur ettevõtmine kestis 2 päeva, osalejaid oli 200 ringis. Arutluse all olid mitmed päevaprobleemid: kooli ja gaidluse suhted, gaidlus ja teised noorsoo-organisatsioonid, organisatsiooni laiendamine, rühmade asutamine maakohtadesse. Arutati ka põhimäärust. Elevust tekitasid Tallinna gaidide esitatud gaidi vormi ja märgi kavandid, peeti nõu suviste laagrite üle. Kongressil ühtlustati järkude kavad ja gaidi vorm.⁴⁴

Töö organisatsiooni põhimõtete ja struktuuri väljatöötamisel jätkus ning leidis juriidilise väljenduse Eesti Gaidide Maleva Põhimääruses.

7. Eesti Gaidide Maleva Põhimäärus

1925. a. moodustati komisjon põhimääruse väljatöötamiseks. Sisuliselt tegi seda siiski üks inimene - Helmi Koch-Kosk. Aluseks võttis ta Eesti Skautide Maleva põhimääruse, mille kohandas tütarlaste organisatsiooni vajadustele vastavaks.⁴⁵ Töö oli aeganõudev ja põhjalik. Ligi 200 punkti reglementeerisid gaidide isiklike omadusi, alates vanusest ja lõpetades gaidi seadustega, gaidorganisatsioonide korraldust, alates salgast ja lõpetades üle-eestilise organisatsiooniga (Eesti Gaidide Malevaga). Põhimääruses olid ära toodud nii järgu- ja erikatsete kavad kui ka vormi kirjeldus. Põhimäärus kinnitati Eesti Skaudisõprade Seltside Liidu peakoosoleku poolt alles 16. juunil 1929. Sellest päevast hakkas põhimäärus kehtima.⁴⁶

Aja jooksul vananes põhimääruses mõndagi. 1938. a. 29. mail esitati Eesti Skaudisõprade Seltside Liidu peakoosolekule kinnitamiseks parandatud ja täiendatud põhimäärus.⁴⁷

⁴³ Juske, Liis. Eesti gaidlus.// Minu Varamu. Toronto, 1978. lk 125.

⁴⁴ Päevaleht. 1926.93.1., 93.4.

⁴⁵ Elken, S. 28 aastat skautlust Eestis. lk 34.

⁴⁶ Eesti Gaidide Maleva Põhimäärus. Tartu, 1931.

⁴⁷ Elken, S. 28 aastat skautlust Eestis. lk 36.

8. Eesti Gaidide Maleva struktuur

Vastavalt Põhimäärusele jagunesid Eesti Gaidide Maleva liikmed vanuseliselts hellakesteks (8-12 aastased tüdrukud), gaidideks (12-17 a) ja vanemgaidideks (alates 17 a). Noored, kes soovisid edasi tegutseda juhtidena, ülendati gaideriteks. Gaidetid jagunesid noorem- ja vanemgaideriteks. Nooremgaideriks võis saada vähemalt 17-aastane I järgu gaid, vanemgaideri vanuse alampiiriks oli 20 eluaastat. Vanemgaideri kandidaadid pidid olema vähemalt aasta tegutsenud nooremgaideritena ning kaitsma gaidluse alase töö Gaiderite Kogu ees.⁴⁸

Eesti Gaidide Malev koosnes piirkondlikest malevatest, mis asusid maakonnalinnades. Kohalikesse malevatesse kuulusid nii linnas kui linnalähedastes maakohtades tegutsevad gaidüksused. Piirkondlikud malevad jagunesid hellakeste (algusaastatel tibupoegade) peredeks, gaidide ja vanemgaidide rühmadeks. Pered ja rühmad jagunesid 2-6 pesaks või salgaks, igas 6-8 tüdrukut.⁴⁹

Eesti Gaidide Malevas töötas vähemusrahvuste üksusi: juudi, vene, poola, rootsi ja läti gaide. 1937. a. veebruaris töötati välja vähemusrahvuste erimäärustik liitumise hõlbustamiseks. Sama aasta märtsis liitusid Eesti Gaidide Malevaga vene gaidid.⁵⁰

Eesti Gaidide Malevasse kuulunud malevad ja rühmad⁵¹

Malev	Loomise aeg	Rühm	Loomise aeg
Tallinna Gaidide Malev	21.03.1920	Paadremaa rühm	14.11.1934
Tartu Gaidide Malev	22.02.1921	Sindi rühm	11.07.1931
Valga Gaidide Malev	26.03.1921	Püha rühm	09.06.1929
Lääne Gaidide Malev	27.01.1924	Kuressaare rühm	04.10.1934
Võru Gaidide Malev	30.11.1924	Kaali rühm	
Paide Gaidide Malev	24.11.1924	Suure-Jaani rühm	
Nõmme Gaidide Malev	10.11.1925	Ingeri rühm	
Narva Gaidide Malev	23.04.1929	Kiltsi rühm (Tallinna malev)	
Pärnu Gaidide Malev	21.10.1932	Nõmme rühm (Tallinna malev)	
Rakvere Gaidide Malev	17.01.1932	Aakre rühm (Tartu malev)	
Sakala Gaidide Malev	28.10.1934	Tõrva rühm (Tartu malev)	
Petseri Gaidide Malev	02.07.1935	Kunda rühm (Rakvere malev)	
Tapa Gaidide Malev	18.02.1936	Jõhvi rühm (Narva malev)	
Saare Gaidide Malev	07.03.1937	Narva-Jõesuu rühm (Narva)	
Akadeemiline Klubi	19.11.1937		

⁴⁸ Eesti Gaidide maleva Põhimäärus. Tartu, 1931. p 11-14.

⁴⁹ Vanemgaidi katse. Eesti Gaiditöö Keskus Rootsis. 2. tr. 1955. lk 10.

⁵⁰ Elken, S. 28 aastat skautlust Eestis. lk 36.

⁵¹ Tabel on koostatud töö autori poolt kasutades järgimisi allikaid: Eesti gaidi käsiraamat. Tartu, 1935. lk 19-20; 28 aastat skautlust Eestis. Tartu, 1939. lk 34; Eesti skautlus viiskümmend aastat. Hälsingborg, 1962. lk 37.

Eesti Gaidide Malevat juhtis peastaap, millele nõu andvateks organiteks olid Gaiderite Kogu ja juhtkogu.

9. Eesti Gaidide Maleva juhtimine

Kahekümnendatel aastatel juhtis Eesti Gaidide maleva tegevust, töötas välja katsekavasid ning organiseeris üle-eestilisi üritusi peastaap, kuhu kuulusid peavanem, peastaabi ülem ja liikmed. Eesti Gaidide Maleva Peavanemaks oli maleva loomisest saadik Eleonore Hünerson. Peastaabi ülemateks olid aastail 1924-1929 Linda Leeman, Lisbet Mattisson, Agnes Rezold, Hilda Kasak ja Helene Behrsin. Alates 1930. aastast kuni organisatsiooni sulgemiseni oli peastaabi sekretäriks (ülemaks) Sigrid Elken.⁵² Hiljem Peastaabi liikmete ring laienes, nii et maleva juhtimisest võtsid osa kõikide kohalike malevate vanemad ning Tartu ja Tallinna malevate juhid.

Piirkondliku maleva tegevust juhtis maleva staap koos juhtide koguga. Staapi kuulusid vanem, juht, sekretär, laekur, varahoidja ja abijuht. Juhtide kogu moodustasid staabi liikmed, rühmade vanemad ja juhid.

Gaiderite Kogu asutamise mõte tekkis juba 1929. aastal, kui kinnitati esimesed gaiderite ülendused. Huvitav on siiski märkida, et juba 1921. aasta jüripäeval, kui Eesti Gaidide Maleva Peastaapigi veel polnud, ülendati Eesti Skautide Maleva Peastaabi poolt "guidemasteriks" Hella Erjapea.⁵³ Gaiderite kogu loodi alles 26. mail 1931. Peastaabi juures oli kogul nõuandev hääl. 1938. aastal kuulus Gaiderite kogusse 33 gaiderit ja 50 nooremgaiderit.⁵⁴

Eesti Gaidide Maleva Gaiderite Kogu juhatajad⁵⁵

1931-1933	Aly Jõks-Mikhein
1933-1936	Emilie Karik
1936-1940	Liis Juske

1933. aasta suurlaagri lõppkoosolekust kasvas välja ülemaaline juhtkogu, mis tuli kokku üleriigiliste ürituste ajal. Selle moodustasid peastaabi liikmed, malevate vanemad ja juhid. Juhtkogul ei olnud küll otsustavat sõna maleva asjades, küll aga sai seal probleeme tõstatada ning neile lahendusi otsida. Juhtkogu oli peastaabile nõuandvaks organiks.

⁵² Elken, S. 28 aastat skautlust Eestis. lk 34.

⁵³ Eesti Skout. 1921, nr 2. lk 1.

⁵⁴ Alapeatüki lõpuni on tekstis esinevad andmed Eesti Gaidide Maleva juhtorganite kohta võetud S. Elkeni kirjutisest kogumikus "28 aastat skautlust Eestis".

⁵⁵ Elken, S. 28 aastat skautlust Eestis. lk 34.

1935. aastal valiti esmakordselt ülemaalse tegevuspiirkonnaga üldjuhid hellakestele, gaididele, merigaididele, vanemgaididele ning vene vähemusrahvusele.

Eesti Gaidide Maleva alade üldjuhid⁵⁶

Hellakestele		Gaididele	
1935-1936	Haida Hein	1935-1937	Emilie Karik
1936-1937	Elvine Hist	1937-1938	Linda Tari
1937-1939	Heljo Viljak	1939-1940	Alma Aid
1939-1940	Lonni Tark		
Merigaididele		Vanemgaididele	
1935-1937	Ketsia Luik	1935-1937	Liis Mattisson
1937-1938	Heljo Siivo	1938-1939	Elfriede Grönberg
		1939-1940	Agnes Rezold-Meiel
Vene vähemusrahvusele			
1938-1940	Kyra Andresen		

1937. aastal moodustati senisest laiendatud Peastaabist Eesti Gaidide Maleva Nõukogu. Viimasesse kuulusid Peastaabi liikmed, iseseisvate üksuste vanemad ja juhid, Gaiderite Kogu juhatus, tööalade üldjuhid ja instruktorigid.

10. Välissuhted

Eesti gaidide rahvusvahelised sidemed said alguse juba kahekümnendate aastate alguses. Eesti Gaidide Malev kuulus alates 1922. aastast WAGGGS-i noor- ja alates 1928. aastast täisliikmena.

1922. ja 1924. aastal võttis Eleonore Hünerson osa Gaidide Maailmaliidu konverentsidest Inglismaal. Järgnevatel konverentsidel esindasid Eesti Gaidide Malevat 1930. aastal Inglismaal Sigrid Elken, 1934. aastal Sveitsis Emilie Karik ja Lisbet Rootamm-Mattisson, 1936. aastal Rootsis Eleonore Hünerson ja Selma Tõnisson, 1938. aastal Sveitsis Helene Toom.⁵⁷

Naaberriikide Läti ja Leedu gaidmalevatega loodi 31. oktoobril 1937. aastal Sõprusliit.⁵⁸ Kõigi kolme organisatsiooni poolt esitatud projektidest koostati ühine põhikiri, mis saadeti kinnitamiseks Gaidide Maailmaliidule. Sõprusliidu esindajaks Gaidide Maailmaliidu juurde valiti üksmeelselt

⁵⁶ Elken, S. 28 aastat skautlust Eestis. lk 35; Eesti Skaut. 1940, nr 3. lk 67.

⁵⁷ Elken, S. 28 aastat skautlust Eestis. lk 36.

⁵⁸ Päevaleht. 30. okt. 1937. 295. 5; 1. nov. 1937. 297. 3.

Eleonore Hünerson. Esimese konkreetse sammuna Sõprusliidu raames kutsuti eesti gaidide 30-liikmeline esindus 1938. aastal toimunud Leedu gaidide suurlaagrisse.⁵⁹

Tihedamaks muutusid sidemed teiste maade gaididega kolmekümnendatel aastatel. 1935. aastal sai Eesti Gaidide Malev kutse saata 2 esindajat ülemaailmses gaidikodus "Our Chalet" korraldatud noorte juhtide kursusele USA gaidide poolt asutatud Juliette Low stipendiumifondi kulul. Eestit esindasid seal Heljo Viljak ja Virge Hint. 1936. aastal viibisid 2 gaidi Poolas. 1937. aastal käis 1 gaid Rumeenias ja Helga Järvisto USA gaidide juubelilaagris.⁶⁰

Esimeseks suuremaarvuliseks esinemiseks välislaagris oli osavõtt Leedu juubelilaagrist 1938. aastal. Esindusrühma kuulus 20 gaidi. Laager oli pühendatud Leedu vabariigi aastapäevale.

1939. aastal viibis eesti gaidide 26-liikmeline esindusrühm rahvusvahelises laagris "Pax Ting" Ungaris. Mälestuste järgi kannatas kogu laager sõja rusuva eelaimuse all ja osavõtjad pääsesid veel viimasel hetkel koju. Varustus aga jäigi piiri taha maha.⁶¹

11. Kodutütred

Kodutütarde organisatsiooni loomine Naiskodukaitse (edaspidi NKK) juurde tähendas gaidlusele esialgu suurt katsumust. Kolmekümnendate aastate alguseks oli aga Eesti Gaidide Malev sedavõrd elujõuliseks sirgunud, et tuli sellest katsumusest veelgi tugevamana välja.

Juba Kaitseliidu 1927. aasta tegevuse aruande Naiskodukaitse tegevust käsitlevas osas kirjutati sellest, et mitmel pool olid naiskodukaitse jaoskonnad alustanud eeltöid noorte rühmade loomiseks, seades kokku vastavaid tegevuskavu, otsides ja ette valmistades noorte rühmitustele vastavaid juhte.⁶²

1928. aasta jaanuaris peetud kongressil otsustas NKK asuda oma noorteorganisatsiooni loomisele. 1929. ja 1930. aastal ringkondade esinaiste korraldatud kursuste kavas olid ettekanded noorte organiseerimisest ja noorte organisatsioonidest.⁶³

Eeltööd käisid ning varsti peale seda kui Kaitseliidus (edaspidi KL) oli asutud Noorte Kotkaste põhimääruste koostamisele, algatas NKK esinaine

⁵⁹ Eesti Skaut. 1937, nr 9. lk 179.

⁶⁰ Päevaleht. 2. aug. 1937. 206. 6; 22. sept. 1937. 257. 3; 30. sept. 1937. 265. 8.

⁶¹ Päevaleht. 22. juuli 1939. 195. 7; Meie Noorus. 1939, nr 7. lk 197; Hint, Virge. Gaidlus Eestis 1923-1940.// Eesti skautlus viiskümmend aastat. lk 42.

⁶² Kaitseliidu 1927. a tegevuse aruanne.// Kaitse Kodu. 1928, nr 1/11. lk 10.

⁶³ Naiskodukaitse tegevuse ülevaade. Tallinn, 1939. lk 35.

Mari Raamot vastava organisatsiooni asutamise mõtte NKK juures.⁶⁴ NKK Keskjuhatus arutas seda küsimust 1930. aasta aprillis. Sügiseks oli H. Kaberi poolt välja töötatud "NKK noorte kodukorra" kava ning 1931. aasta kevadel kinnitati KL ülema poolt organisatsiooni esialgne põhikiri. Sellesse tehti aasta jooksul parandusi ning Kodutütarde Põhimäärused kinnitati KL ülema kindral J. Orasmaa poolt lõplikult 19. jaanuaril 1932. Seda kuupäeva loetakse Kodutütarde organisatsiooni ametlikuks asutamisajaks. Varem loodud rühmad, mis tegutsesid Noorte Kotkaste naisrühma, Naiskodukaitse noorte või mõne muu nime all, muutusid automaatselt esimesteks Kodutütarde üksusteks.

Organisatsiooni nime Kodutütred autoriks oli Mari Raamot. Kaalumisel olid veel Naiskodukaitse noored ja Koidutütred, ent kumbki neist ei võitnud laialdast poolehoidu. Koos põhimäärusega võttis Keskjuhatus organisatsiooni märgina vastu kotkamärgi, ühise Noorte Kotkastega. Ebba Saral töötas välja vormi.

Alguses puudus Kodutütardel oma keskorgan. Selle ülesandeid täitis NKK Keskjuhatus. Viimase korraldusel toimusid Tallinnas 1931. aasta oktoobri lõpul esimesed Kodutütarde juhtide õppepäevad.

Esimesed tegevusaruanded koguti ringkondadelt 1933. aasta veebruaris. Nende põhjal selgus, et Eestis tegutses 1820 kodutütart 12 NKK ringkonnas. Gaide oli samal ajal 1217.

1933. aastal täiendas NKK keskjuhatus põhimäärusi Kodutütarde peavanema institutsiooni loomisega, nimetades 9. novembril 1933. aastal esimeseks peavanemaks senise Tartu ringkonna vanema ja üleriigilise nõuandja, Tartu Tütarlaste Gümnaasiumi juhataja abi Salme Pruudeni. Tema viis lõpule põhimääruste täiendamise, mis uuesti kinnitati 1934. aastal. Põhimäärused trükiti ja tehti kõigile kättesaadavaks.

Ühtlasi asuti välja andma "Kodutütred käsiraamat"⁶⁵, mida hakkas toimetama Leida Kalling-Kant. Käsiraamat avaldati vihikute kaupa, et seda osaliseltki võimalikult kiiresti rühmadele kättesaadavaks teha. Esimene trükk ilmus Kaitseliidu toetusel (Kaitseliidu 1934/35. a. eelarve järgi oli ette nähtud Kodutütarde toetust vaid 1000 krooni) 1000 eksemplaris 1935. aastal ja müüdi läbi sama aasta sügiseks. Käsiraamatu teine trükk ilmus 1936. aasta kevadel kaks korda suuremas tiraažis.

1934. aasta suvel peeti esimesed üleriigilised Kodutütarde õppepäevad koos Naiskodukaitse õppepäevadega Tondil sõjakooli ruumes. Need olid määratud eeskätt täiskasvanud juhtidele, millele vastavalt oli koostatud ka päevade kava. Peeti rida ettekandeid Kodutütarde organisatsiooni

⁶⁴ Pruuden, Salme. Kodutütarde organisatsiooni asutamisest ja senisest arengut. // Kaitse Kodu. 1937, nr 2. lk 43-46. Alapeatüki lõpuni pärinevad faktid Kodutütarde organisatsiooni loomise kohta samast artiklist.

⁶⁵ Kodutütred käsiraamat. Tartu, 1935.

sisekorraldusest, juhtimisest ja töömeetoditest. Õppepäevadest võttis osa ligi 200 vanemat üle Eesti ja 3 kodutütart igast ringkonnast. Toitlustamise ja ühiskorterite eest hoolitses NKK.

Kolmekümnendate aastate algul peetud vähestest õppepäevadest ei jätkunud kõigi nende teadmiste andmiseks, mis olid vajalikud kodutütarde töö juhtimiseks. 1935. aastal otsustati tööle rakendada instruktorid. Sellega seoses tekitas raskusi raha küsimus, kuna KL toetus läks põhiliselt käsiraamatu toimetamiseks. Appi tuli NKK, määrates omalt poolt Kodutütarde toetuseks 300 krooni. Selle summaga seati ametisse kolm instruktorit, kes talve jooksul külastasid 13 ringkonda, instrueerides ning organiseerides kodutütarde rühmi ja asutades juurde uusi.

Ringkondade tegevuse laienedes rühmade arvu kasvamisega tuli suurendada instruktorite arvu. Tänu KL ja hiljem Haridusministeeriumilt saadud toetustele oli võimalik 1936. aasta sügisel rakendada ametisse 9 instruktorit. Enne tööle asumist korraldati neile kursused. Viimased toimusid hiljemgi vähemalt 2 korda aastas, 1-2 nädalase kestusega. 1936. aasta augustis alates töötas peavanema juures Kodutütarde sekretär, kelle ülesandeks oli kogu organisatsiooni juhtimisega seotud tehniline töö. Samal sügisel ilmusid trükist erikatsete kavad, hindamissüsteem ja noortemagistriks saamise kord, mis saadeti kohe kõigile rühmadele kätte.

Põhimääruste kinnitamisega, "Kodutütare käsiraamatu" ilmumisega, instruktorite ja sekretäri ametisse rakendamisega olid loodud vajalikud eeltingimused edaspidiseks arenguks. 19. märtsil 1935. aastal pidas oma esimese koosoleku Vanemate keskkogu, millest võtsid osa kõik ringkonnavanemad, NKK esinaine ja Kodutütarde peavanem. Selle koosolekuga olid alustanud tegevust kõik põhimäärustes ette nähtud organid ja Kodutütarde organisatsioon võis lugeda end loomisajajärgust väljajõudnuks, et jätkata tegevust juba kindlaks kujunenud alustel.

Põhimääruste järgi ei erinenud kodutütred kuigi palju gaididest. Seadused, kombed ja töotus kõlasid üsna ühtmoodi. Katsekavadeski oli rohkesti ühesuguseid elemente. Sellest võib järeldada, et kodutütarde põhimäärused ja katsekavad koostati gaidide eeskujul.⁶⁶ Praktilises tegevuses polnud neil kahel tütarlaste organisatsioonil samuti suuri erinevusi. Gaidid olid ehk pisut iseseisvamad ning suuremate kogemustega üleriigiliste ürituste ja laagrite korraldamisel kui kodutütred.

Erinevusi neil kahel tütarlaste organisatsioonil siiski oli, eelkõige organisatsiooni ülesehituses ja eesmärgis. Gaidüksuste loojaiks olid tüdrukud ise. Tegutsema asudes paluti mõni õpetaja või keegi teine täiskasvanu rühmale vanemaks. Kodutütarde rühmade loomist alustati ülevalt alla, NKK ja

⁶⁶ Kodutütarde Põhimäärused. 1934; Eesti Gaidide Maleva Põhimäärus. 1931; Kodutütarde erikatsete kavad. 1936.

KL toetusel. Kõigepealt püüti leida õpetajate hulgast juhid ja seejärel ellu kutsuda üksused. Koheselt leiti raha nii käsiraamatu välja andmiseks kui instruktorite palkamiseks. Sellega loodi üleriigilise organisatsiooni kujunemiseks tugev alus.

1937. aasta 1. märtsil sõlmiti kokkulepe Kodutütarde ja Eesti Gaidide Maleva vahel ning kinnitati määrused ühe organisatsiooni liikmete ülemineku puhuks teise.⁶⁷ Oma kaheksa aastase tegevuse jooksul paisus Kodutütarde organisatsioon kõige suuremaks skautlikuks organisatsiooniks Eestis. 1. detsembril 1938 kuulus organisatsiooni 19 265 kodutütart 1166 vanema juhtimisel, kellest 1020 oli pedagoogilise ettevalmistusega.⁶⁸ Eesti Gaidide Malevas oli samal ajal 2578 liiget.

1939. aastal kaaluti gaidide ja kodutütarde ühinemise võimalusi nii Haridusministeeriumi poolt algatatud skautlike organisatsioonide ühendamise kavas kui mõlema organisatsiooni juhtkondade omal algatusel. Leiti, et parem oleks ühineda, eeldades, et organisatsiooni nimeks võetakse Kodutütred, noorima astme liikme nimetuseks jääks hellake (Kodutütardel seni noorema astme kodutütar) ja uue vormi välja töötamisel võetakse aluseks gaidi vorm. Kodutütarde peavanem pidas loomulikuks, et ühendatud organisatsiooni ajalugu hakataks arvama esimese gaidrühma asutamisest Eestis, millega leiaksid õiglast hindamist ja jäädvustamist gaidide teened skautliku kasvatussüsteemi rajamisel eesti tüdrukute juures.⁶⁹

Tegelikkuses ühendamiseni siiski ei jõutud. Mõlemad organisatsioonid töötasid kõrvuti kuni nende sulgemiseni okupatsioonivõimude poolt 1940. aasta suve-sügisel.

12. 1936. aasta noorsoo organiseerimise seadus

1934. aastal alanud suures riigireformide töös allutati noorsooliikumine 1936. aasta noorsoo organiseerimise seadusega⁷⁰ riiklikule järelvalvele, milleks haridusministeeriumis loodi eri osakond. Viimasesse koondati ka vabaharidustöö haldamise funktsioonid ministeeriumi teistest osakondadest. Haridusministeeriumi Noorsoo ja Vabahariduse Osakonna direktoriks oli Johannes Vellerind, tema kaastööliseks ja asetäitjaks noortenõunik Juhan Maisma.⁷¹

⁶⁷ Elken, S. 28 aastat skautlust Eestis. lk 36.

⁶⁸ Naiskodukaitse tegevuse ülevaade. lk 35.

⁶⁹ Pruuden, S. Gaidide ja kodutütarde ühinemise võimalusi.// Päevaleht. 7. jaan. 1939. 17. 6.

⁷⁰ Riigi Teataja. 1936, 82. 655.

⁷¹ Leinjärv, A. "Ega noored pole kalad, keda soolad ühte tunni ..."/ Skautlikel õppeväljakuil. 1966/67, nr 4 (13). lk 16.

1936. aasta noorsoo organiseerimise seadus ja selle alusel antud määrused jaotasid töötavad noorteorganisatsioonid kahte liiki: organiseerivaiks ja erialasid juhtivaiks keskusteks.⁷² Osa olemasolevaid organisatsioone suleti, osa ühendati.

Esimest liiki organisatsioonidest jäeti tegutsema 4 skautlikku organisatsiooni (Eesti Skautide Malev, Eesti Gaidide Malev, Noorte Kotkaste ja Kodutütarde organisatsioonid), Ülemaaline Maanoorte Ühendus, Ülemaaline Eesti Noorsoo Ühendus, Kristlikkude Noorte Naiste Ühingute Liit Eestis, Eesti Noorte Meeste Kristlikkude Ühingute Liit. Noorsepad pidid ühinema teiste skautlike üksustega. Teise osa ühingutest, kuhu noored võisid kuuluda, moodustasid eriala keskused nagu kirikunoored, Eesti Noorsoo Karskusliit, Eesti Noorte Punane Rist jt.⁷³

1937. aasta 8. mail registreeriti Eesti Gaidide Malev uuesti Haridusministeeriumi Noorsoo Osakonna poolt. Sellest ajast peale sai Eesti Gaidide Malev korralise eelarve korras riiklikku toetust, mis mõneti hõlbustas tööd ja võimaldas tasu maksta Peastaabi sekretärile ning üleriigilisele instruktorile.⁷⁴

Aastaid peeti läbirääkimisi Haridusministeeriumi (skaudid-gaidid) ja kaitseliidu (noorkotkad-kodutütred) vahel skautlike organisatsioonide ühendamise üle. Lõpuks lahendati küsimus dekreedid korras Noorsoo organiseerimise seaduse muutmise seadusega 23. märtsist 1938, mille § 4 ütleb järgmist:

"Vabariigi President on kõigi noorsoo-organisatsioonide patroon. Noorsoo organiseerimist ja noorsoo-organisatsioonide tegevust suunab ta Haridusministri kaudu.

Kõiki üleriigilisi noorsoo-organisatsioone esindab ja juhivad peavanem, kelleks on Sõjavägede Ülemjuhataja või Sõjavägede Juhataja.

Vabariigi Presidendi kinnitamisel on Haridusministril õigus noorsoo organiseerimise huvides moodustada noorsoo-organisatsioonide või nende liitude koondisi ja viimaste organeid, määrates ühtlasi tegevuse põhimõtted ja alused."⁷⁵

Rahvusvahelises suhtlemises kujunesid skaudid ja noorkotkad, gaidid ja kodutütred üheks organisatsiooniks, mille peavanemaks oli Kaitsevägede

⁷² Rummo, Paul. Noorte osa Eesti Punase Risti töös. // Eesti Punane Rist. 1939, nr 6. lk 11.

⁷³ Eesti rahvahariduse ja kultuuriala korraldus. Tallinn, 1938. lk 350.

⁷⁴ Elken, S. 28 aastat skautlust Eestis. lk 36.

⁷⁵ Riigi Teataja. 1938. 33. 262.

Ülemjuhataja kindral Johannes Laidoner.⁷⁶ See asjaolu ei muutunud palju aga nende organisatsioonide struktuuri ja sisemist tööd.⁷⁷

1939. aastaks oli Eesti Gaidide Malev arenenud kindla juht- ja liikmeskonnaga noorteorganisatsiooniks. Stabiilsest arengust annab tunnistust liikmeskonna kasv: iga järgneva viie aasta jooksul liikmete arv kahekordistus. 1929. aastal kuulus Eesti Gaidide Malevasse 710 liiget, 1934. aastal 1300 ja 1938. aastal 2578 liiget.

Gaidluse levik Eestis⁷⁸

1919	Tallinn	1924	Mustvee	1935	Kohtla
1920	Tartu	1925	Nõmme	1935	Kiltsi
1920	Valga	1929	Püha	1935	Kunda
1921	Tõrva	1931	Pärnu	1935	Narva-Jõesuu
1921	Haapsalu	1931	Sindi	1935	Petseri
1921	Jälgimäe	1932	Rakvere	1935	Pihtla
1921	Põltsamaa	1932	Ingeri	1935	Ridala
1921	Võru	1933	Kohila	1935	Sindi
1922	Elva	1934	Paadremaa	1935	Suure-Jaani
1923	Narva	1934	Puka	1936	Kärdla
1923	Jõhvi	1934	Viljandi	1936	Kohtla-Järve
1924	Kuressaare	1935	Aakre	1936	Tapa
1925	Paide	1935	Haljala	1936	Türi
1924	Türi	1935	Kaali	1938	Mõisaküla

⁷⁶ Vabariigi Presidendi juhend noorsoo organiseerimise alal nr 1.// Haridusministeeriumi Teataja. 1938, nr 8.

⁷⁷ Skautlikel õppeväljakuil. 1966/67, nr 4 (13). lk 16.

⁷⁸ Andmed gaidluse leviku kohta Eestis on kogutud erinevatest allikatest käesoleva töö koostamise käigus. Aastaarv tähistab esimese gaidisalgaga või -rühma loomist nimetatud linnas või maakohas.

3. EESTI GAIDIDE MALEVA TEGEVUS

1. Traditsioonid

Kahekümnendate aastate algusest on jäänud üks oluline jälg eesti skautluse ja gaidluse teele. 1920. aastast hakati 1. detsembril tähistama skautlikku-gaidlikku emadepäeva. Sel päeval peeti meeles emasid, korraldati teeõhtuid, pidusid, kus kindlasti kõlas laul "Ema süda". Oma varjundi jättis emadepäeva tähistamisele just lõppenud Vabadussõda. Ülistati eesti ema vastupidavust, ilma milleta mehed poleks suutnud sõda võita. Ei saa ütlemata jätta, et see traditsiooniline skautlik suurpäev sai alguse aastaid enne maikuu ametlikku emadepäeva. Selle tähistamine toimus skautidele-gaididele alati ühiselt nagu Jüripäeva paraadidki.⁷⁹

Teiseks skautlike noorte traditsiooniliseks ettevõtmiseks kujunes jüripäeva tähistamine paraadide ning lõkkeõhtute korraldamisega 23. aprillil.

2. Tegevus

Gaidide põhitegevus toimus iganädalaste koonduste näol salkades ja rühmades. Sügisest kevadeni õpiti gaidikoondustel katsepunkte ja metsatarkusi, mängiti ja laudi. Tegevusprogrammi kohaselt sooritasid hellakesed kaks, gaidid ja vanemgaidid kolm katset. Gaidide järgukatsetel tuli näidata teadmisi ja oskusi gaidluse, majapidamise ja tööskuse, ühiskonna tundmise ning tervishoiu ja spordi alalt.

Gaidlus arenes koos organisatsiooniga. Eesti gaidide I kongress 1926. aastal ühtlustas gaidide järgukatsete kavade. need kinnitati Põhimäärusega. 1933. aastal töötati välja vanemgaidide eksamikavad ning 1935. aastal merigaidide liigieksamite kavade.

Lisaks koondustele toimusid matkad, paraadid, kursused, peod, näitused, karnevalid jne. Aasta oodatumaks sündmuseks olid laagrid, kus kõike talvel õpitud läbi prooviti.

1937. aastal töötati välja üleriigilised ühtlustatud normaalkodukorrad malevaile, rühmadele, aukohtutele ning gaidlik tegevus rajati teadlikult (üleriigiliselt) neljale põhialusele: iseloomu kasvatus, tervise ja tööskuse arendamisele ning ligimeseste teenimisele.⁸⁰

Üleriigilise üritused - nõupidamised, kursused, laagrid - taotlesid mitut eesmärki. Neil kokkutulekuil õppisid gaidid ja gaidjuhid üksteist tundma, ühtlustati töökavu, õpiti uusi teadmisi ning saadi julgustust ja kindlust oma tööle. Teiselt poolt tutvuti Eestimaaga, sest üritused korraldati eri paikades.

⁷⁹ Michelson, H. Eesti radadelt. Toronto, 1975. lk 138.

⁸⁰ Elken, S. 28 aastat skautlust Eestis. lk 35.

Selliste kogunemiste kaudu tutvusid gaidlusega ka väljaspool gaidlust seisvad noored ja vanad.

Suuremaid paraadesinemisi toimus kaks: 1933. aasta 19. augustil Lord ja Lady Baden-Powelli külastuse puhul⁸¹ ja 1938. aasta 22. juunil skautlike noorte paraad Vabariigi Presidendile.⁸²

3. Üldsuse arvamus gaidlusest

Tegelikult oli gaidlus Eestis ka pidev võitlus sellest ajast peale, kui esimesed gaidüksused asutati. Juba skautlus oli oma aja kohta uudne kasvatusmeetod. Peeti ju tolle ajani ainuõigeks autoritaarset kasvatussüsteemi. Et noored oma käe peal midagi ette võtsid, oli üks kahtlane asi. Seda raskem oli tüdrukul leida tunnustust oma isetegevusele. Kui skaute püüti naeruvääristada, siis gaide naerdi päris avalikult, nimetades neid skautide sabarakkudeks. Üldiselt oli levinud arvamine, et tüdrukud läksid gaidideks ainult sellepärast, et sel moel oleks põhjust skautidega koos olla. Kõigele vaatamata ei astunud tüdrukud gaidideks skautide pärast, vaid selleks sundis neid nende püüe eneseavalduseks ja enesearendamiseks isetegevuse kaudu.

Raskustele vaatamata polnud gaidlusel Eestis täiskasvanute poolt otsest vastuseisu. Oli muidugi neid, kes nägid nooruse täielikku "hukkaminekut" selles, et ka tüdrukud omapead "mööda metsi ringi lasid ja oma aega raiskasid, selle asemel, et kodus istuda ja midagi kasulikku õppida, ömmelda või kududa". Nõudis aega ja kannatust, et üldsusele selgeks teha, et gaidlus pole mingi "metsasid pidi ringi hulkumine", vaid et see on kindla sihiga kasvatussüsteem tütarlaste enesearendamiseks.

Eesti gaidide tegevuses otsiti teid, mis oleksid sobivad tüdrukuile ja vastaksid nende huvidele ja vajadustele. Oli oluline, et juba varakult loodi ka rahvusvahelised sidemed.⁸³

4. Mida pakkus gaidlus tüdrukutele ?

Gaidlus oli põnev. See oli vaheldus õppe- ja kutsetöö kõrval, võimalus uute sõprade leidmiseks, praktiliste oskuste õppimiseks ja isetegevuse arendamiseks. Gaidluse ja koolitöö vahe pidi olema selge, koondusi ei tahetud pidada kooliruumides, vaid selles pidi olema mingi muu kokkusaamise koht - oma nurk.

⁸¹ Päevaleht. 1933, 299. 4.

⁸² Nädal Pildis. 29. juuli 1938, nr 14. lk 340.

⁸³ Hint, V. Gaidlus Eestis 1923-1940.// Eesti skautlus viiskümmend aastat. lk 43-44.

Kõige suurem huvi oli õppida gaiditeadmisi, mis paistsid kuidagi müstilised, salapärased: sõlmed, morse, kaardilugemine jne tegid tüdrukud justkui vandeseltslasteks. Sellele lisandusid veel rännakud, laagrid, lõkketuled ja lõkkenaljad, primitiivsed ehitused laagris, leidlikkus laagri kaunistamisel. Kõik see pani fantaasia tööle, viis mõtted argipäevast eemale, oli ventiiliks energiale, mis ära ei kulunud argipäeva tööle. Gaidluses leidis igale võimalus enese leidmiseks, oma huvidele suuna leidmiseks ja oma fantaasia proovile panemiseks.

5. Laagrid

Aasta oodatumaks sündmuseks olid gaidiperele laagrid. Esmakordselt jõuti üle-eestilise laagri korraldamiseni 1933. aastal. II suurlaager toimus 1936. aastal Kiidjärvel. Vahepealsetel aastatel peeti mitu juhtide laagrit, et anda gaidjuhtidele kogemusi laagrite korraldamiseks kohtadel ja tihendada nendevahelisi sidemeid.

1933 Narva-Jõesuu

140 osavõtjaga I suurlaager kestis 11 päeva. Laagri vanemaks oli E. Hünerson, juhiks E. Karik Tallinnast. Elati telkides, söök valmistati lõkkel. Toimusid mängud, spordivõistlused, kuulati referaate, juhid pidasid nõu gaidlus hetkeseisu üle ning arutasid sedagi, kas gaidlus väärib seltskonna toetust.⁸⁴

1934 Doberan (I juhtide laager)

I juhtide laager toimus 1934. aastal Pärnu lähedal Doberanis (Valgerannas). Sellest võttis osa 80 gaidjuhti. Külalistena olid laagris 2 inglise gaidid miss Pitman ja miss Jones. Nad õpetasid osavõtjaile palju mänge ja laule ning andsid häid näpunäiteid laagrielu korraldamisel. Ilm oli kogu laagri vältel ilus, ent viimasel päeval, just siis kui pakkimisega valmis saadi, algas kohutav äike. Linna tagasisõit pidi toimuma mootorpaatidega. Tugeva saju tõttu oli nähtavus merel väga vilets ja paadid ei saanud randuda. Talud olid rannast kaugel, nii et paljud tüdrukud said läbimärjaks ja haigestusid. See aga ei kohutanud gaidid. Juba järgmisel suvel koguneti taas õppelaagrisse.⁸⁵

⁸⁴ Eesti Skaut. 1933, nr 8. lk. 140; Eesti Skaut. 1934, nr 4. lk 50.

⁸⁵ Päevaleht. 4. juuli 1934, 181. 7; Mälestusi gaidirajalt. Toronto, 1988. lk 73.

1935 Kubija (II juhtide laager)

II juhtide laagrist Kubijal võttis osa 90 gaidjuhti.⁸⁶ Laagris toimus telkide vaheline võistlus, mille auhinnaks oli vimpel paremale telgile. Telkkonnad moodustati malevate kaupa. Võistluse käigus juhtus nii mõndagi huvitavat. Tartu tüdrukul oli tükk tegu, et metsast korralik lipuvarras kätte saada. Kui siis ülesande täitja lipumasti püsti oli saanud, selgus, et see sai üsna kõver ja jändrik nagu üks tüüpiline Võrumaa mänd ikka. Masti püstitaja tundis siiski rahuldust, et oli oma parima teinud ja ülesande täitnud. Telgikaaslased polnud päriselt samal arvamusel, tõmmates mõttes juba kriipsu peale laagrivimpli võitmisele.⁸⁷

1936 Kiidjärve

1936. aastal toimus Kiidjärvel 223 osavõtjaga II suurlaager. Väliskülalisi oli Soomest, Leedust ja Poolast.⁸⁸ Laagri juhtkonnas olid Sigrid Elken, Liis Juske, E. Arro ja Emilie Karik. Sellest laagrist tehti pikemaid matku - külastati Petseri kloostrit, väliskülalistele näidati Tartut.⁸⁹ Nagu üks osavõtja laagrit kirjeldab, oli tegemist nii palju ja võistlus üksuste vahel nii äge, et magamiseks vaevalt aega jätkus. Parima lõkkenumbrina on osavõtjaile meelde jäänud Pärnu gaidide "Havai neiude parvesõit", mis ettekavatsematult otsapidi Ahja jões lõppes.⁹⁰

1937 Mändjala (III juhtide laager)

Osavõtjaid oli 131. Laagri vanemaks oli pr M. Laurit, abivanemaks prl E. Tuuling, juhiks L. Rootamm, abijuhiks S. Koost, sekretäriks S. Elken, kehakasvatuse juhiks H. Viljak, käskjalaks A. Lundre, majandusjuhiks pr O. Toom, sanitariks pr H. Aru, arstiks dr Normann. Laagris toimusid loengud, orienteerumismäng, lauldi ja tantsiti rahvatantse. Harry Haamer kõneles looduse koolist, Liis Juske seletas matkaseadusi, Heljo Viljak käsitles hellakeste küsimust. Räägiti meri- ja vanemgaidlusest. Lõpuks leidis aset katse kõigi kolme järgu ulatuses, et juhid oleksid võimelised teadmisi kodus edasi andma. Laagris ilmus ka päris trükitud ajaleht.⁹¹

⁸⁶ Päevaleht. 29. juuni 1935, 177. 6; 5. juuli 1935, 183. 6.

⁸⁷ Hint, V. Mälestuste laekst.// Tulehoidja. 1962, nr 5. lk 134.

⁸⁸ Postimees. 10. juuli 1936.

⁸⁹ Raudsepp, Elsa. Mälestusi Kiidjärve suurlaagrist 1936. // "Tulehoidja". Suurlaagrite päevaleht Kotkajärvel. 19. august 1958, nr 3.

⁹⁰ Mälestusi gaidirajalt. lk 77-80.

⁹¹ Eesti Skaut. 1937, nr 9. lk 179; Nädal Pildis. 24. juuli 1937, nr 14. lk 340.

1938 Helme (IV juhtide laager)

Osavõtjaid oli 80. Laagri vanemaks oli Liis Juske, juhiks Helene Toom. Laagri eesmärgiks oli eelkõige praktiliste oskuste omandamine 1939. aastale kavandatud suurlaagriks. Lisaks puht gaidlikele laagritöödele olid ette nähtud praktilised tööd Helme põllutöökooli aias, põllul ja laudas, et gaidjuhid tutvuksid maatöödega. Laagri kroonikast loeme: "Reedel meil hävitati skautmaster Otsa ja Peikeli poolt kõik tütarlapselik õrnus laagriehitustest ja rikastati meid puht-praktiliste teadmistega pioneertööde alal. ... Pühapäeval oli külaliste päev ja suurlõke. Esmaspäeval ehitati hoolega pliite, et teisipäeval oma teadmisi keetmises demonstreerida. Teisipäev möödub aga siiski mõisatööde tähe all ja alles kesknädalal valmistab iga maleva omale keedunõudeta toidu. ... Tegime veel väikese matka neljapäeval ilusasse Helme ümbruskonda ja mängisime peitemängu ja reedel sõitsimegi jälle igäüks oma koju."⁹²

1939 Klooga (gaidjuhtide õppelaager)

Viimane üleriigiline gaidlaager Eestis peeti 27. juunist 3. juulini 1939. aastal Kloogal mererannas Lahepere talu maa-alal. Kavatsatud suurlaagri asemel toimus üleriigiline juhtide õppelaager. Laagri vanemaks oli Eesti Gaidide Maleva vanem Eleonore Hünerson, abiks Liis Juske ja juhiks Alma Aid.⁹³ Keegi ei osanud aimata, et see jääb viimaseks suuremaks laagriks vabal kodumaal.

6. Juhtide väljaõpe

Skautlus-gaidlus koolitas oma juhid ise. Algusaegadel jäeti see töö kohalike malevate hooleks. Juba 1921. aastal kirjutati esimesest päälükute ehk salgajuhtide kursustest Võrus sama aasta maikuu.⁹⁴ Tartus korraldas NMKÜ noortejuhtide kursusi, kus lektoriteks olid inglise ja ameerika noortepühid. Kursuste kavandamine oli usulisi, kasvatuslikke ja psühholoogilisi küsimusi ning hulk mänge. Neist kursustest võtsid osa nii gaid- kui skautjuhid.⁹⁵ Kolmekümnendatel aastatel töötasid pea kõigis malevates salgajuhtide koolid.⁹⁶

⁹² Eesti Skaut. 1938, nr 8. lk 203; Laagri kohta veel: Päevaleht. 1. juuli 1938, 174. 6; 8. juuli 1938, 181. 2; Eesti Skaut. 1938, nr 6. lk 154.

⁹³ Päevaleht. 27. juuni 1939, 170. 7.

⁹⁴ Ole Valmis. Eesti skoutide ajakiri. 15. mai 1921, nr 3. lk 16.

⁹⁵ Väina, A. Mälestusi Valgast, Tartust ja Pärnust.// Mälestusi gaidirajalt. lk 51; Eesti Noorte Meeste Kristlik Ühing 1920-1940 ja paguluses. Stockholm, 1982. lk 24-25.

⁹⁶ Eesti Skaut. 1930, nr 40. lk 50; 1934, nr 7/8. lk 98; 1935, nr 6. lk 95; 1936, nr 8. lk 158.

Kolmekümnendate aastate keskpaigast alates hakati koolitusele enam tähelepanu pöörama üleriigilisel tasandil. Seni oli ühtlustatud katsekavu ning juhtide väljaõpe toimunud kohtadel.

Süsteemilise koolituse eelkäijaks olid üleriigilised nõupidamised, millest esimene toimus 1929. aastal Tartus. Järgnesid nõupidamised Rakveres 1930. aastal, kus tekkis soov ühise suurlaagri järele, Tallinnas 1931. aastal ja Valgas 1932. aastal.⁹⁷

Malevatevahelised juhtpäevad peeti 1936. aastal Valga-Võru-Petseri piirkonnale ja 1937. aastal Valga-Võru-Petseri⁹⁸ ning Narva-Rakvere-Tapa⁹⁹ piirkonnale.

Alates 1936. aasta viidi iga aasta jaanuarikuus läbi suure osavõtjate arvuga üleriigilised juhtide koolid. Esimene neist toimus 1936. aastal Tartus. Juhtide koolis käsitleti järgmisi teemasid: "Gaidrühmade organiseerimine", "Malevate ja rühmade raamatupidamine", "Tütarlapse hingeelu". Toimusid näitlikud koondused gaididele, hellakestele, vanemgaididele ja skautidele. Juhid õppisid praktiliselt laagritarvete valmistamist, uusi mänge ja laule. Demonstreeriti III järgu läbivõtmist rühmas, toimus lõkkeõhtu. Koolist võttis osa 104 gaidjuhti üle Eesti. Kooli lõppedes korraldasid Tartu gaidid lõbusa teeõhtu külalistega.¹⁰⁰

1937. aasta juhtide kool peeti samuti Tartus. Osavõtjaid oli 218. Esmakordselt peale 1936. aasta noorsoo organiseerimise seaduse vastuvõtmist kõneles gaidijuhtidele kolonel Vellerind teemal "Noorsoo-organisatsioonide tuleviku väljavaadetest", Harry Haamer käsitles teemat "Gaid kui ristiinimene", Elli Koff tutvustas gaidjuhtide töökavasid. Juhtide kooli raames toimus ka rühmavanemate päev ja Eesti Gaidide Maleva peastaabi koosolek.¹⁰¹

1938. aasta juhtide kooli Tallinnas ähvardas ärajäämine. Osavõtjaid oli sel korral 221. Probleeme tekitas sobivate ruumide leidmine väljast poolt Tallinna tulnud gaidjuhtide öökorterisse paigutamiseks. Needki kooliruumid, mis lõpuks korda läks hankida, keelas tervishoiuvalitsus taudide kartusel viimasel minutil ära. Nii tõusid kulud suuremaks kui planeeriti ning vahe pidi tasuma peastaap. Kool siiski toimus.

Esimesel päeval kuulati noortenõunik J. Maismaa ettekannet "Noorte kasvatus ülesandeid noorsoo organisatsioonides väljaspool kooli", täideti kontrolltest kolme järgu ulatuses ning võeti läbi II järgu kava Linda Tari juhendamisel. Päeva lõpetas sõprusõhtu. Teisel päeval viis instruktor Elli Koff

⁹⁷ Elken, S. 28 aastat skautlust Eestis. lk 35.

⁹⁸ Päevaleht. 24. nov. 1937, 320. 8.

⁹⁹ Eesti Skaut. 1937, nr 9. lk 179.

¹⁰⁰ Eesti Skaut. 1936, nr 6. lk 120; Eesti Skaut. 1935, nr 3. lk 59.

¹⁰¹ Päevaleht. 3. jaan. 1937, 3. 7; 4. jaan. 1937, 4. 3.

läbi näitliku salgakoonduse, kus õpetati sõlmi, uusi laule ning korraldati kõnevõistlus. Esmakordselt nägi juhtidekooli kava ette erikoosolekuid hellakeste, gaidide ja merigaidide juhtidele. Rootsi vanemgaidide juht Jenny Rieck-Müller esines ettekandega vanemgaidluse ajaloost, korraldusest ja tegevuskavadest Rootsis. Kolmandal päeval pidas külaline näitliku vanemgaidide koonduse.

Juhtide koolis otsustati, et hellakestele seatakse sisse erialamärgid, merigaidide liigieksamid muudetakse erialaeksameiks, töötatakse välja märk hellakesest võrsunud gaidile, ning et järgmine juhtide kool viiakse läbi Sakala maleva korraldusel Viljandis.¹⁰²

1939. aastal peeti Viljandis üheaegselt uuel kujul juhtide kool malevate tööjuhtidele ja malevate soovil gaidide sõpruspäevad. Osavõtjaid oli 122. Võru Gaidide Maleva vanem E. Raidsalu kõneles teemal "Gaidlus iseseisvuse kasvatajana". Toimusid erikoosolekud töö-, salga-, ja rühmajuhtidele. 1938. aastal valiti esmakordselt malevatele tööjuhid uue üleriigilise juhendi järgi. Eesmärgiks oli ühtlustada kõikide üksuste tööd.¹⁰³ Tööjuhtide koosseisu moodustasid igast malevast 2-3 eriharidusega juhti. Rühmajuhtide nõupidamisel arutati rühmajuhi kasvatavat osa salgasüsteemis töötavas rühmas. Õhtul toimus tõrvikutega rongkäik Vabadussõjas langenute mälestussamba juurde ning päev lõpetati sõprusõhtuga teelauas.¹⁰⁴

Ka 1940. aasta jaanuaris toimusid gaidjuhtide õppepäevad Tartus hüüdsõna all "Tööle lähemale!". Osavõtjaid oli 150. Referaate esitati peamiselt kasvatuslikel teemadel. Õppepäevade lektoreiks ja praktiliste tööde läbiviijaiks olid tööjuhid, kes alustasid oma tööd eelmises juhtide koolis. Nüüd rakendasid nad teadmisi teistele edasi andes õpitut praktikasse.¹⁰⁵

7. Kirjastustegevus

Praktilistest vajadustest lähtudes alustati kolmekümnendate aastate algul kirjastustegevust. Trükis ilmusid Põhimäärus, katsekavad, laulu- ja mänguraamatud. 1935. aastal jõuti "Gaidi käsiraamatu" väljaandmiseni. Mitmed vajalikud materjalid paljundati shapirograafil.¹⁰⁶ 1931. aastal ilmusid trükis "Põhimäärus" ja L. Mattissoni koostatud "Gaidmängud". 1933. aastal ilmus Tallinna maleva paljundusel III järk. 1935. aastal ilmusid "Skaudi-gaidi laulik", Sigrid Elkeni koostatud "Gaidi käsiraamat" ning gdr Mattissoni

¹⁰² Eesti Skaut. 1938, nr 1. k 17.

¹⁰³ Elken, S. 28 aastat skautlust Eestis. lk 35.

¹⁰⁴ Eesti Skaut. 1939, nr 1. lk 24.

¹⁰⁵ Päevaleht. 8. jaan. 1940, 6. 5.

¹⁰⁶ Lillemaa, V. Eesti skautliku kirjanduse ja ajakirjanduse nimestik. Tartu, 1996.

koostatud ja paljundatud II ja I järk. 1937. aastal ilmusid gdr Kariku paljundusel salga, rühma ja maleva töökavad, valmis ngdr Heljo Siivo "Merigaidi käsiraamatu" käsikiri. 1938. aastal töötati ümber järgukavad ning Peastaabi paljundusel ilmus gdr Elkeni koostatud III järk. Eesti Gaidide Maleva peastaabi väljaandel ilmus 1933. aastal kolm numbrit, 1937. aastal samuti kolm ja 1938. aastal üks number ajakirja "Gaidjuhi Hääli". Pidevalt ilmus teateid gaidide tegevuse kohta ajakirjas "Eesti Skaut". Peale selle anti välja vastavalt võimalusele kohalikke skautlikke ajakirju.

4. EESTI GAIDLUS 1940-1944

Veel 1940. aasta kevadel ning suve hakul oli gaidide tegevus täies hoos. Planeeriti õppe- ja muid laagreid nii üleriigilisel kui kohalikul tasandil. Samal suvel oleks toimunud ka gaidide kodu rajamine kaunile põhjarannikule. Vajalik inventargi oli juba muretsetud.¹⁰⁷

Võimuvahetus 1940. aasta suvel tõmbas noortetöös senitehtule kriipsu peale. Kõik skautlikud ja teised noorteorganisatsioonid suleti okupatsioonivõimude poolt 1940. aasta suvel. Juba 17. juunil 1940. aastal saabus kohtadele Noorte Kotkaste Peastaabilt ringkiri NK vanema teatega suuremate noorkotkaste ürituste, laagrite, kursuste jne ärajätmiseks edaspidiste korraldusteni.¹⁰⁸ Esimestena kuulusidki likvideerimisele Noorte Kotkaste ja Kodutütarde organisatsioonid vastavalt Kaitseliidu ja tema allorganisatsioonide likvideerimise kohta käivale seadusele.¹⁰⁹

Eesti Skautide Malevat ja Eesti Gaidide Malevat hakati likvideerima "seestpoolt". 4. augustil 1940. aastal toimus Eesti Skaudisõprade Seltside Liidu (edaspidi ESSSL) erakorraline peakoosolek, kus "valiti" ESSSL esimeheks Erich Tarkpea, Eesti Skautide Maleva peastaabi ülemaks Rein Alasoo ja Eesti Gaidide Maleva vanemaks Juta Rebane.¹¹⁰ Edasine organisatsioonide "likvideerimine" oli ainult aja küsimus. Eesti Skautide Maleva ja Eesti Gaidide Maleva kui mittevajalike organisatsioonide tegevus lõpetati ametlikult 19. septembril 1940. aastal. Kohalike malevate likvideerimine toimus vastavalt kohapeal valitsenud olukorrale.¹¹¹

Lõpliku kinnituse sai seniste noorteorganisatsioonide tegevuse lõpetamine 26. novembril 1940. aastal ENSV Rahvakomissaride Nõukogu

¹⁰⁷ Eesti Skaut. 1940, nr 3. lk 65-68.

¹⁰⁸ ERA. 2161-1-23.

¹⁰⁹ Lillemaa, V. Skautluse likvideerimine Eestis 1940. aastal.// Eesti Spordimuseumi VI teaduskonverentsi ettekannete teesid. Tartu, 1991. lk 6-7.

¹¹⁰ Kommunist. 5. aug. 1940.

¹¹¹ Lillemaa, V. Skautluse likvideerimine Eestis 1940. aastal.// Eesti Spordimuseumi VI teaduskonverentsi ettekannete teesid. Tartu, 1991. lk 6-7.

määrusega Noorsoo organiseerimise seaduse kehtetuks tunnistamise kohta¹¹² ja Rahvahariduse mõnede määruste kehtivuse kaotamise juhendiga 24. detsembrist 1940.¹¹³

Sellega lõppes Eesti Gaidide Maleva legaalne tegevus. Üksuste varad tuli üle anda kommunistlikule noorsooühingule.¹¹⁴ Nendeks varadeks olid kasutada olnud ruumide sisustus: linikud, vaibad, kardinad, mis tüdrukute endi või toetajate poolt olid tehtud, laudad, toolid, riiulid. Samuti tegevusraamatud, kirjavahetus, õppematerjalid - ühesõnaga kõik, mis neis ruumides sel hetkel oli, kui neid tuldi üle võtma.

Pärnusse saabus teade, et gaidide varad tuleb üle anda kohalikele komnoortele, oktoobris. Seal andsid asjad üle maleva noored tegevjuhid. Nii toimus mitmel pool mujalgi. Üksuste vanemad, täiskasvanud, ei suutnud pealt vaadata, kuidas hävis neis kodudes tüdrukute endi kätega loodud hubasus, saamata selle vastu midagi ette võtta. Suur tühjuse ja nõutuse tunne valdas gaidide, kui nende oma ruumides hakkasid peremehetsema võõrad. Tüdrukute senine maailmatunnetus pöörati pea peale. Nad ei suutnud mõista, kuidas sai kurjus sellisel moel headuse hävitada.¹¹⁵

Gaidide organisatsioon oli ametlikult suletud, seniseid koonduste ruume ei saanud enam kasutada. Osa sõpruskondi jäi siiski tegutsema "põranda all". Käidi koos ja peeti koondusigi, nii vormis kui ilma, kas üksteise pool, looduses või koolimaja keldriski.

Veel aasta pärast Eesti Gaidide Maleva tegevuse lõpetamist käis Akadeemiline Klubi koos kord üle nädala. Hädaohu tunne oli kõigil olemas, sest sellised kooskäimised võisid silma torgata, aga ei raatsitud lahku minna. Ikka oli veel mõni laul, mida oli vaja laulda, mõni laagrijutt, mida oli vaja meenutada. Tunti vajadust selle kontakti järele, mis oli veel alles jäänud rõõmsast ja muretust gaidielust oma vaba kodumaa metsades, laagrites, kursustel, konverentsidel ja koondustel.¹¹⁶

Peale koonduste tegutseti koos mujalgi moel. Tallinna gaidide-skautide ühine rahvatantsurühm ja laulukoor jäid edasi tegutsema Rahvuskultuuriringi nime all. Veel suurema innuga käidi harjutustel ja korraldati esinemisi nii Tallinnas kui maakohdades Raplas, Vasalemmas ja mujal. Kõikjal oli sel ajal vastuvõtt eriti soe. Esinemised toimusid rahvariides. gaidide ja skautide

¹¹² ENSV Teataja. 1940, 53. 615.

¹¹³ ENSV Teataja. 1940, 68. 929.

¹¹⁴ Kommunist. 28. aug. 1940.

¹¹⁵ Väina, Alma. Kolmkümmend aastat gaidluse teel.// Tuulte teedel. Eesti üksikgaidide ajakiri. Jüripäev 1952.

¹¹⁶ Hint, V. Gaidlus Eestis 1923-1940.// Eesti skautlus viiskümmend aastat. lk 44-45.

laulukoor "Lauluhõim" esines laiendatud koosseisus iseseisva kontserdiga Estonia kontserdisaalis veel 1941. aastalgi.¹¹⁷

1941. aasta juuniküüditamine viis suure osa eesti rahvast Siberisse. see sündmus šokeeris kõiki olenemata vanusest või varakusest. Igaüks ootas, et järgmisel hommikul on auto tema ukse taga. Ebakindlust süvendas seegi, et ära viidi ka perekondi, kes olid läinud koos punastega. Küüditamisele eelnes ja järgnes hulgaliselt arreteerimisi.

Sõja puhkemine endiste liitlaste Saksamaa ja Venemaa vahel 21. juunil 1941. aastal äratas inimestes esialgu lootusi, et eesti rahvas saab tagasi peremeheõigused omal maal. Sõjategevus jõudis Eesti territooriumile ühes Saksa vägedega juulikuus. See tähistas aga hoopiski uue okupatsiooni algust.

Saksa okupatsiooni ajal ei saadud loodetud vabadust skautidegaididena tegutsemiseks. Nii käidi endiselt koos salaja. Tartu skautidegaidide koondajaks oli Harry Haameri mugav kodu, kus tihti koos käidi. Iga aasta detsembrikuu alul pidas Harry kirikus traditsioonilise emadepäeva jumalateenistuse, nii nagu ta seda oli teinud aastaid iseseisvuse ajal.¹¹⁸

Saksa okupatsiooni ajal kutsuti ellu organisatsioon "Eesti Noored". See töötas skautlikul põhimõttel ning rahvuslikul alusel. Organisatsioonil oli 14 malevat 3700 liikmega. Noorte katsejärgkudeks olid algkatse, põhikatse ja edasijõudnu katse. Treening- ja suvelaagrid toimusid Koitjärvel, endisel Noorte Meeste Kristliku Ühingu (NMKÜ) hoonestatud maa-alal.¹¹⁹ Organisatsiooni Eesti Noored juhtideks olid peamiselt skaudi- ja gaidijuhid, NMKÜ ning sporditegelased.¹²⁰

1944. aasta suvel peetud maatöölaager Toris hoidis ära paljude eesti tütarlaste saatmise maatöölaagritesse Saksamaal. Selle laagri juhtideks olid eranditult gaidide ja kodutütarde juhid. Osavõtjaiks olid gümnaasiumi lõpuklasside õpilased, üliõpilased ja noored algkooliõpetajad. Kaheksa tundi päevas tehti põllutööd ümberkaudsetes taludes, õhtul tegeldi noortetööga.¹²¹

Teine vene (nõukogude) okupatsioon tegi lõpu sellelegi, mis varjatult võõra võimu all suudeti teha. 1944. aastat sügis paiskas Eesti rahva põgenikuteele ja sundis ulualust otsima põgenikelaagris Euroopas. Et tüdrukutele neis laagris tegevust anda, alustasid pääsenud noortejuhid gaidlikku tegevust. Mälu järgi kirjutati üles õppematerjal ja muretseti vormid. Algas uus ajajärk - eesti gaidlus paguluses.

¹¹⁷ Mälestusi gaidirajalt. lk 22.

¹¹⁸ Harry Haamer.// Üksikskaut. Eesti üksikskautide ajakiri. 1951, nr 1.

¹¹⁹ Randvee, O. Noorsootegevus ja noorteorganisatsioonid iseseisvas Eestis V. // Skautlikel õppeväljakuil. 1968/69, nr 9 (18). lk 3.

¹²⁰ Michelson, H. Kodumail võõrsile. Toronto, 1979. lk 7.

¹²¹ Eesti gaidluse lõppaastad kodumaal.// Mälestusi gaidirajalt. lk 21.

II PEATÜKK

GAIDLUSE EESMÄRGID JA PÕHIALUSED

1. MIS ON GAIDLUS ?

Gaidlus on suur mäng noortele, mille nad ise loovad ja milles kaasa mängivad. Kui seda õieti mängitakse, on see lõbus, põnev, õpetlik ja kaasakiskuv. Mängu sihiks on suunata noori enesearendamisele, et neist kasvaksid terved, ausad ja vastutusvõimelised inimesed, kes mõistaksid oma jõudu rakendada tulusale tööle enese ja teiste kasuks.

Gaidlust võib vaadelda ka kasvatusüsteemina, mis haarab endasse noore nii hingelise, kehalise kui vaimse arenemise.

See on vabatahtlik apoliitiline kasvatuslik noorsooliikumine, üks paljudest noorsoo-organisatsioonidest. Paralleelne noorteliikumine on skautlus.

Pikka aega oli gaidlus ainult tüdrukutele ja skautlus vaid poistele mõeldud liikumine. Varasemas kirjasõnas kasutati sõna "skautlus" enamasti mõlema, nii gaidide kui skautide tegevusest rääkides, juhul kui jutt ei käinud ainult poistest. Tänapäeval pakuvad mõlemad, nii gaidlus kui skautlus tegevust nii tüdrukutele kui poistele.

LIIKUMINE

Gaidlus on vabatahtlik. Sellega võib ühineda igaüks, kes selle vastu huvi tunneb ning võtab omaks liikumise põhimõtted, mis väljenduvad gaidi töötuses ja seadustes. Need on justkui vabatahtlikult omaks võetud mängureeglid. Ka organisatsioonist lahkumine on vabatahtlik. See kehtib nii laste kui täiskasvanute suhtes.

Gaidlik liikumine on avatud kõigile vaatamata rahvusele, rassile, päritolule, vanusele või usutunnistusele. Oluline on, et gaidlus õpetab austama teise inimese tõekspidamisi.

Kasvatusliku liikumisena on gaidlus apoliitiline st. ei ole segatud või tõmmatud võimuvõitlusesse, mis on poliitika objektiks ja tavaliselt väljendub poliitiliste parteide süsteemis. Gaidorganisatsioon ei saa olla ühegi poliitilise partei noorteorganisatsiooniks.

Organisatsiooni mittepoliitiline iseloom on põhikirjaliselt nõutav igalt rahvuslikult gaidorganisatsioonilt, kes soovib kuuluda Gaidide ja Tüdrukskautide Maailmaliitu.

Gaidlus on hariv, iseloomu ja vaimuomadusi arendav liikumine. Gaidide tegevus ei ole ainult praktiliselt põhinev ja füüsiliselt arengut soodustav st. sport, matkamine, laagrid. Liikumisel on oma aateline tasand ja kõrgemad eesmärgid - isiksuse areng tervikuna. Haridus selles mõttes sisaldab :

1. vaimuomaduste arendamise (teadmised, teadasaamise teed),
2. käitumisharjumuste kujundamise (kuidas olla) ja
3. tööoskuste omandamise (õppida tegema).

Gaidluse mõte on tõmmata noor õppima enda jaoks, omal soovil asju, mis kujundavad tema iseloomu, äratada noortes neis peituvad head omadused. Seega harida, mitte instrueerida, omi mõtteid peale suruda või pakkuda välja valmis lahendusi.

Gaidlus on noorsooliikumine - noortele suunatud liikumine. Täiskasvanute roll seisneb noorte abistamises, et nad jõuaks gaidluse lõppeesmärkideni.

Gaidlus on vaid üks element noore arengus. See ei saa asendada ei perekonda ega kooli.

Gaidüksused on oma enese elu ja tegevust korraldades ning kujundades ettevalmistajateks teotahtelisele kodanikule.

Usulises kasvatuses põhineb gaidlus Eestis kümnel käsul.

ORGANISATSIOON

Gaidlus on ülemaailmne organisatsioon ning selle eesmärgiks on kaasa aidata ühese arusaama kujunemisele gaidluse põhimõtetest üle maailma, julgustada kõigist rahvustest tüdrukute sõprust. Kõigi maade gaidorganisatsioonid on ühenduses Gaidide ja Tüdrukskautide Maailmaliiduga..

Gaidlik organisatsioon, et ta saaks kuuluda Gaidide ja Tüdrukskautide Maailmaliitu peab olema riigist või kirikust sõltumatu, oma juhatuse ja tegevuskavadega.

Gaidlik tegevus toimub õppetöövälisel ajal ning organisatsiooni juhid ja vanemad teevad oma tööd peamiselt ühiskondlikus korras.

VANUSELINE STRUKTUUR

Vanuseliselt jagunevad gaidliikumises osalejad kolme suurde rühma: hellakesed-hundukesed, gaidid ja vanemgaidid. Mõnedes maades on noorema

astmena juurde loodud õrnakeste rühmad, kuhu kuuluvad lasteaiaaialised tüdrukud. Eestis on organisatsiooni noorimad liikmed hellakesed ja hundukesed. Hellakeste-hundukeste pesadesse kuuluvad 7.-11. aastased lapsed. Järgmine ja peamine vanusegrupp on gaidid, 11.- 15. aastased noored, kes tegutsevad salkades. 15.-16.aastased noored on juba vanemgaidid ning enamasti tegevuses juhtidena.

2. GAIDI TÖÖTUS JA HELLAKESE LUBADUS

Gaidluse põhimõtteid ja vaimsust annavad edasi gaidi töötus, hellakese-hundukeselubadus, hellakese-hundukeselubadus ja gaidi seadused. Need on ühised peamises kõigile selle liikumise liikmetele. Gaidluse põhimõtted sisaldavad endas kohustusi Jumala, teiste ja iseenda vastu. Nagu nimedki näitavad viitab esimene neist inimese suhetele elu vaimsete väärtustega, teine inimese suhetele ühiskonna ja teiste inimestega ja kolmas inimese kohustustele tema enese vastu.

GAIDI TÖÖTUS

Gaidi töötus, mille noor annab siis kui ta on sooritanud osa gaidi III järgu katsest ning mille tunnistuseks saab ta rinda töötusmärgi, kõlab järgmiselt:

"Annan pühaliku töötuse, et püüan teha kõige paremat, täita kohust oma Jumala ja Eesti isamaa vastu, aidata ligimest ja igal ajal täita gaidi seadusi."

Gaidi töötuses saab välja tuua gaidluse põhimõtete kolm osa (Jumal, ühiskond, inimene ise).

Kohustused Jumala ees - töötuse tekstis lõik "et täita kohust oma Jumala vastu" - tähendavad poolehoidu vaimsetele põhimõtetele, selle usundi tunnistamist, mis neid väljendab ja sellest tulenevate kohustuste tunnistamist. Skautluse ja gaidluse rajaja BP on öelnud, et usk pole gaidlusesse kunagi tulnud, vaid on alati siin olnud. Ilma vaimse tagapõhjata pole gaidlust, vaimsus on see, mis gaidlust toidab. Põhikirjaliselt on Jumala nimetamine töötuses kohustuslik Gaidide ja Tüdrukskautide Maailmaliidu liikmesorganisatsioonile. See ei piira aga üksikliikmete veendumuste

vabadust. Igal võib olla oma arusaam jõust, mis maailma üle valitseb. Oluline on tunnetada end osana Loodusest ja suhtuda viimasesse kui võrdväärsele partnerisse. Täiskasvanu kohus gaidluses on aidata noorel tunnetada materiaalselt maailma, aga juhtida ta otsima ka elu vaimseid väärtusi.

Kohustused teiste vastu - meie gaidi töötuses "täita oma kohust Eesti isamaa ees ja aidata ligimest" - käsitlevad inimese vastutust ühiskonna ees eri tasanditel:

* lugupidamist oma maa vastu, arusaamist teisest ja teistsugusest inimesest, kultuurist, ühiskonnast. Õppides ja kogemusi omandades suundutakse lihtsamalt keerulisemale, alustades oma kodust, kodulinnast, maast ja rahvast, jõudes naabermaade ja rahvaste kaudu kogu maailma maade ja rahvaste probleemideni. Teiseks püütakse kaasa aidata sõbraliku maailma kujundamisele, selle poole, et head suhted valitseksid sõprade-sõbrannade ning eakaaslaste vahel kodumaal kuni gaidide-skautideni kogu maailmas.

* osavõttu ühiskonna arendamisest, arusaamist (mõistmist) ja austust oma kaaslaste väärikuse suhtes, looduse hoidmise ja kaitsmise vajalikkuse tunnetamist, ligimese teenimist, ligimesearmastust, abivalmidust ja heatahtlikkust. See osa töötusest kätkeb endas mõtte, et kogu gaidlik tegevus peab põhinema austusel teise inimese ja Looduse vastu. Praktilises tegevuses tähendab see eelkõige säästlikku suhtumist (näiteks suvistes laagrites paiga mahajätmist samasugusena nagu see oli tulles jne).

Kohustused iseenda vastu - gaidi töötuses "täita gaidi seadusi" - tähendavad vastutuse võtmist oma arengu eest. Gaidlus ei ole üles ehitatud ainult kahele põhimõttele (kohustused jumala ja teiste vastu), vaid tuleb hoolitseda ka iseenda eest. See tähendab - arendada lõpuni välja endas peituvad võimed selles suunas, et sust kasvaks nii kehaliselt kui vaimselt terve inimene.

Gaidi töötuses on seega väljendatud kolm selle noorsooliikumise alustuge, mis kannavad liikumise kolmele tasandile: vaimsele, sotsiaalsele (ühiskondlikule) ja isiklikule tasandile. Need töötuses peituvad mõtted tuleks noortele kindlasti lahti seletada ja omavahel läbi arutada.

Enne kui noor töötuse annab, peavad tal selged olema gaidluse põhimõtted ja siht. Samuti peab ta teadlik olema gaidluses rakendatavatest seadustest ning sellest, mida need temalt nõuavad. Kui noorele need küsimused on selgeks tehtud, seadused arusaadavalt seletatud, kui ta on nende üle järele mõtelnud ja need omaks võtnud, alles siis peaks ta valmis olema gaidi töötust andma.

Töotust võib pidada eelkõige lubaduseks iseendale: olla parem inimene, saada veelgi paremaks. Oluline on, et see ei jääks tüdrukutele ainult sõnadeks, vaid et nendeni jõuaks töötuse mõte ja sisu.

HELLAKESE LUBADUS

Hellakese lubadus kõlab järgmiselt:

"Luban olla sõnakuulelik, austada Taevaisa, armastada isamaad, täita hellakese-hundukese seadusi ja teha iga päev head."

Hellakese lubaduseski on võimalik kõiki neid tasandeid märgata. Taevaisa austamine näitab poolehoidu elu vaimsetele väärtustele. Hellakeste seadustes (hellake on aus, sõbralik, abivalmis) kajastub suhtumine kaaslastesse, vanematesse, teistesse inimestesse. Püüe paremaks saada ja sõnakuulelik olla osutavad soovile ise enda kallal tööd teha.

3. SEADUSED

GAIDI SEADUSED

1. Gaid on aus ja usaldatav.
2. Gaid täidab kohust oma Jumala, Isamaa, vanemate ja juhtide vastu.
3. Gaid on abivalmis ja sõbralik.
4. Gaid on viisakas ja vastutulelik.
5. Gaid on looduse ja loomade sõber.
6. Gaid on rõõmsameelne ega karda raskusi.
7. Gaid on töökas, kokkuhoidlik ja visa.
8. Gaid on puhas mõttes, sõnas, teos.

Gaidlus on ikkagi mäng, seepärast ei saa kõike ka üleliia tõsiselt võtta. Gaidi seadused on need ideaalid, mille poole noor püüdleb. Korrapealt pole tal

neid kõiki võimalik täita (ja kas üldse meil kellelgi). Ent noorelt pihta hakates võib välja kujuneda neid seadusi põhimõtteliselt järgiv gaidlik eluviis, mis tähendab seda, et gaid ei olda ainult koondustel, vaid ka igapäevases elus.

HELLAKESE-HUNDUKESE SEADUSED

Hellakese-hundukese seadused:

1. Hellake/hunduke on sõnakuulelik ja aus.
2. Hellake/hunduke on sõbralik ja abivalmis.

Hellakese-hundukese lubadus ja seadused on lihtsamad kui gaidil, sest hellakesed-hundukesed on nooremad. Gaidluse põhimõtted aga kajastuvad siingi.

4. JUHT- JA HÜÜDLAUSE

GAIDI JUHTLAUSE "OLE VALMIS!"

Inglise keeles kõlab see "Be Prepared!". Sõnade esitähedest moodustuvad skautluse-gaidluse rajaja Lord Baden-Powelli initsiaalid. Seda lausudes tuletatakse gaididele meelde liikumise eesmärgid: iseloomu ja vaimsete võimete arendamist. Esmakordselt võtsid selle tarvitusele BP poolt 1901.a. loodud Lõuna-Aafrika ratsapolitsei liikmed. Sama deviisi võtsid skautlusest üle pioneerid.

Eesti keelde võib seda tõlkida ka "Ole ette valmistatud!", mis juhtlause sisu paremini edasi annab. Gaid peaks alati valmis olema ennast ja teisi aitama ning igas olukorras tegutsema. Kuna ta on ette valmistatud, suudab ta kõigis olukordades säilitada kaine mõistuse ja teha, mis vaja. Ka füüsiliselt peaks gaid valmis olema kiireks tegutsemiseks. Seepärast tuleks tal end terveks ja tugevaks kasvatada. Gaid saab hakkama igas olukorras ega heida iialgi meelt.

GAIDI HÜÜDLAUSE "ALATI VALMIS!"

See on vastus juhtlausele ja tähendab, et noor püüab tõepoolest olla alati valmis ja tegutseb ise aktiivselt selle nimel, et end eluks ette valmistada.

HELLAKESE-HUNDUKESE JUHTLAUSE: "SAA PAREMAKS!"

Iga laps on väga vastuvõtlik soovile saada paremaks. Juhtlausega kutsutakse teda seda soovi täitma. Hellake-hunduke püüab iga päev parem

olla kui ta oli eelmisel päeval. Ta teeb nagu gaidki igal päeval vähemalt ühe heateo. Ta püüab olla teiste vastu sõbralik.

HELLAKESE-HUNDUKESE HÜÜDLAUSE: "PÜÜAN KÕIGEST JÕUST!"

See on vastus juhtlausele, mis toetab hellakese-hundukese soovi paremaks saada.

HEATEO TRADITSIOON GAIDLUSES

Heategu on gaidliikumises osalejate ühiskonna teenimise viis. Nooremad liikmed mõtlevad sellele, mil moel nad saaksid teha iga päev vähemalt ühe heateo. Vanemad töötavad välja ja viivad ellu ideid heategudeks kohalikul, üleriigilisel ja rahvusvahelisel tasandil.

Teha vähemalt üks heategu päevas on olnud läbi aegade üleskutse kõigile gaidluses osalejatele. Heateo meeles pidamise viise on olnud mitmeid. Üks, mida varasematel aegadel kasutati, oli sõlme(de) tegemine kaelaräti otstesse, mille tohtis alles siis lahti harutada kui heategu tehtud.

5. SÜMBOOLIKA

GAIDI TÖÖTUSMÄRK

Töötusmärgi saab gaid töötuse andmisel. See on kujunenud igal maal erinevaks nii töötluselt, värvilt kui materjali poolest, kuid kujult meenutab ta enamasti kolmelehelist ristikeina, tuletades meelde kolmeosalist töötust.

Eesti gaidi töötusmärk on värvilt roheline ristikuleht kuldsete tähekestega kummalgi külgmisel lehel ja kompassinõelaga keskmisel lehel. Risti lehe all on valge lint, millele on kuldsete tähtedega kirjutatud gaidi juhtlause "Ole valmis". Töötusmärk on valmistatud metallist, kaetud rohelise ja valge emailiga.

Kolm lehte tähendavad töötuse kolme osa - isamaa, jumal, gaidi seadused. Kaks kuldset tähekest külgmistel lehtedel tähistavad gaidi erksaid, säravaid ja valvsaid silmi. Kompassinõel märgi keskel näitab selget ja sirget sihti, õiget suunda gaidlusele. Lehvivate otstega valge pael risti märgi all tähistab gaidi naeratavat suud - gaid on alati rõõmus, ega heida iialgi meelt.

Gaidide maailmaliidu märk on kuldne ristikehinaleht tumesinisel taustal. See tähistab kuldset päikest sinises taevas, mis laotub kogu maailma laste üle. Gaidide Maailmaliidu märki võivad kanda kõigi Maailmaliidu liikmesorganisatsioonide gaidid. See ühendab kõigist rahvustest gaide. Mitmetes maades kasutatakse seda ka töotusmärgina. Sama märki on kujutatud ka rahvusvahelisel gaidlipul.

HELLAKESE LUBADUSMÄRK

Hellake saab lubaduse andmisel lubadusmärgi, millel on kujutatud tibu. Tibu kaks tiiba tuletavad meelde hellakese-hundukese kahte seadust. Vasaku tiiva all on peidus austus Taevaisa vastu. Parem tiib aitab meeles pidada, et iga päev on vaja head teha. Tibu lahtine nokk tähistab hellakese-hundukese uudishimu ja soovi uusi asju õppida. Tibu särav silm tähistab hellakese-hundukese tähelepanelikkust, sõbralikkust, abivalmidust ja rõõmsameelsust. Tibu avatud tiivad näitavad, et hellake-hunduke tahab kaugele jõuda.

GAIDI TERVITUS

Alustagem osaliselt nähtamatust. Kogu maailmas tervitavad gaidid-skaudid üksteist **vasaku käega**. Südamele lähemal asuvana sümboliseerib vasak käsi sõprust. Sellisele tervitusviisile on teinegi seletus - parem käsi peab olema vaba heategudeks. Tava ise on pärit juba BP ajast ning legend, mis sellega kaasa käib räägib järgmist: kaks vaenujalal olnud naaberhõimu Lääne-Aafrikas otsustasid püüda edaspidi elada rahus. Sõjamehed panid maha oma kilbid, mida kandsid vasakus käes, jättes odad paremasse kätte. Sel viisil, kaitsetuna edasi liikudes, olid nad valmis tervitama üksteist vasaku käega, väljendamaks usaldust ja sõprust.

Eelmainitu pole ainus tervitusviis. Kõige enam kasutatakse nn. **õlatervitust**. Parema käe kolm väljasirutatud sõrme tõstetakse õlakõrgusele, kusjuures väike sõrm on painutatud põidla alla.

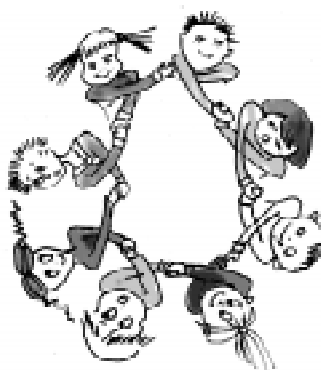
Gaidi tervitus on järgmise tähendusega: esimene sõrm tähistab isamaa armastust, teine austust jumala vastu ja kolmas sõrm tuletab meelde gaidi seadusi. Pöial, mis hoiab väikest sõrme tähendab, et gaid mõtleb enne teistele, siis endale ning seda, et suurem aitab väiksemat. Pöidla ja väikese sõrme moodustatud ring sümboliseerib gaidide sõprusringi.

HELLAKESE/HUNDUKESE TERVITUS

Hellakese-hundukesese tervitus on sarnane gaidi tervitusele. Kolme sõrme asemel on üles tõstetud kaks sõrme, mis tulevad hellakesele meelde tema lubadust ja hellakese seadusi. Pöial, mis hoiab kinni kahte sõrme tähendab samuti, et teistele tuleb enne mõelda kui endale ja et suurem aitab väiksemat. Pöidla ja kahe sõrme moodustatud ring tähistab sõprusringi.

Hellakesed-hundukesed kasutavad nagu gaididki vasakkäe tervitust ja õlatervitust.

SÕPRUSRING

Gaidide-skautide (hellakeste-hundude) sõprusring on salaside (nagu vasakkäe tervituski), mis seob kogu maailma skautlikud noored ühiseks pereks. Iga ürituse või koonduse lõpul moodustavad osalejad sõprusringi st

võtavad üksteisel kätest kinni nii, et parem käsi on asetatud üle vasaku käe. Kui ring on kinni, lauldakse lõpulaul või hüütakse traditsiooniline hüüd või salm.

Esimese laulu sõnad, mille vanad gaidid meile mälu järgi õpetasid, kui 1989.a. taas gaidlusega alustasime, olid järgmised:

"Nüüd uni tule rutuga,
et magama ma jääks,
mind kata oma kätega,
et väsimus mu'st lä'eks!

Ole homme parem, kui olid täna,
Ole homme parem, kui olid eile!"

Heljo Aarma tegi samale viisile lisaks veel järgmised sõnad, kuna koondusi peeti siis tavaliselt päevasel ajal, mitte õhtuti, ent taheti kasutada vana viisi:

"Me sõprusringi koondunud,
et tunda sõbra kätt.
Me suure mängu sümboliks on
gaidi kaelarätt."

Olenevalt sündmusest ja ajast loetakse vahel peale laulu lõppu ka õhtupalve: "Armas Taevaisa, aita, et ma oleksin homme parem kui ma olin täna!" ning surunud sõbra kätt, minnakse laiali.

See lõpurituaal on Eestimaa erinevais paikades erinev, samuti ürituste ja koonduste algus, aga sõprusring on üks kõigile, hetk järelemõtlemiseks enne laiali-minekut.

6. GAIDLIKUD TÄHTPÄEVAD

EMADEPÄEV, 1. DETSEMBER.

Emadepäeva tähistamise traditsioon 1. detsembril sai skautlikes organisatsioonides alguse enne Emadepäeva tähistamist riigipühana maikuu teisel pühapäeval ning säilitas oma tähtsuse kuni organisatsioonide sulgemiseni 1940. aastal. Gaidluse taastamise aegadel 1990-ndate algul peeti sel päeval meeles emasid ja vanaemasid, korraldati kontserte, kus lauldi traditsioonilist emadehümni "Ema süda". Enamasti tähistati seda tähtpäeva koos skautidega. Tänapäeval on see kaunid traditsioon mõnevõrra unustuse hõlma vajunud.

TALIHARJAPÄEV

Endised gaidid, skaudid, gaidetid ja skautmasterid, kes enam otseselt skautlusega ei tegele, kogunevad sel päeval ühisele koosviibimisele.

MÖTETEPÄEV, 22. VEEBRUAR

Mötetepäeva tähistamise idee sai alguse 1926 a. 4. Ülemaailmsel Gaidide Konverentsil USA-s. Leiti, et ühel päeval aastas võiksid gaidid kogu maailmas mõelda üksteisele armastuse ja sõprusega.

Kuupäevaks valiti 22. veebruar, skautluse looja Lord Robert Baden-Powell (BP) ja tema abikaasa Lady Olave Baden-Powelli ühine sünnipäev. Olave oli gaidliikumise rajaja, BP õe, Agnes Baden-Powelli tegevuse jätkaja, kes valiti Maailma Peagaidiks 1926. a. ning kes tegutses sellel kohal kuni oma surmani 1977. a.

Mötetepäeval tervitatakse sõprusüksuste gaide nii omal maal kui mujal maailmas, peetakse pidulikke koondusi või korraldatakse teisi gaidlikke üritusi nagu linnamängud, peoõhtud jms

Mötetepäeva ideed arendati edasi 1932., mil tehti ettepanek, et gaidid võiksid ühes oma mõtetega annetada ühe penni (ehk riigi kõige väiksema rahaühiku) gaidluse heaks. Mõte leidis elavat vastukaja ning peagi loodi Mötetepäeva Fond gaidluse toetamiseks. Raha kasutatakse juhtide koolitamiseks, erinevate projektide toetuseks, gaidluse arendamiseks neis piirkondades, kus võimalused selleks puuduvad.

JÜRIPÄEV, 23. APRILL

Püha Jüri (Georgios) on pärimuste järgi keiser Diocletianuse ajal (303 a. p.Kr.) ristiusu märtrina hukatud Rooma sõdur. Tema ajaloolist olemasolu on raske tõestada. Kuid tema isiku ümber on tekkinud rohkesti legende, nendest tuntuim on tema võitlus lapsi õgiva lohega.

Iga eestlase mõte jüripäevast seostub kõigepealt eestlaste 1343. aasta ulatusliku katsega vabastada oma maa võõraste vallutajate ikke alt - Jüriöö ülestõusuga.

Jüripäev on olnud ikka põllumehe päev. Algasid kevadised põllutööd ja kari lasti välja. Sel ajal vahetati elukohta või uuendati rendilepingut, palgati teenijaid-sulaseid ja õiendati maksukohustusi. Jüripäevast mindi kahelt söögikorralt päevas üle kolmele söögikorrale. Mis puutub Püha Jüri isikusse, siis teda tunnustati Eestis karjaröövli - huntide talitsejana. Tema võimusesse kuuluvat jüripäevast alates kiskjate vaoshoidmine. Selle pärast ei tohtinudki karja enne jüripäeva välja lasta või kui seda tuli teha, siis ei tohtinud loomadele kella kaela panna, neid nimepidi hüüda, pasunat puhuda või

karja juures tuld teha - see kõik pidi hunte ligi meelitama. Pärast jüripäeva olid hundid aga Püha Jüri valvsa silma all. Eestlaste seas tunti Püha Jüri hea metshaldjana, ainult Ida-Eesti vanausulistel aladel teati teda kui kiriku pühakut.

Jüripäeval viivad skautlikud noored oma tegevuse taas tärkavasse loodusesse. Toimuvad esimesed matkad ja lõkkeõhtud, peetakse välivõistlusi. Pidulikel koondustel ja paraadidel autasustatakse paremaid gaide ja skaute.

7. GAIDLUSE METOODID

Gaidlus on pidevalt arenev enesekasvatussüsteem, mis rakendub ellu gaidlike meetodeid kasutades. Gaidluses kasutatakse järgmisi meetodeid:

- **Töötus ja seadused**
Need kannavad edasi gaidluse eetilisi põhimõtteid, annavad noorele käitumisjuhised, tõstavad esile sõnapidamise vajadust ning arendavad vastutust grupi liikmete ees
- **Tegevuse kaudu õppimine**
Noorele annab eluks ettevalmistava kogemuse tegevus - vaatlus, katsetamine, tegevuses osalemine, sest noor on valmis tegutsema, mitte arutlema.
- **Salgasüsteem**
Tegevus väikestes gruppides annab noortele meeskonnatöö kogemuse. Salgasüsteem võimaldab avastada nii enda kui teiste oskusi ja iseloomu omadusi, arendab vastutustunnet grupi liikmete ees, aitab kaasa noore mina-tunde kasvule grupis. Tugevdab eneseregulatsiooni ning iseloomukasvatust.
- **Pidev enesearendamine, sümboolika kasutamine**
Järgukatsete ja märkide süsteemi kaudu viiakse ellu gaidlik õppeprogramm. See on loodud tegevuste jaoks, mis vastavad osavõtja huvidele (mäng, kasulikud oskused, teened ühiskonna heaks huvitava tegevuse kaudu)
- **Välitegevus**
Laagrid, matkad, orienteerumis-, maastiku- ja linnamängud, lõkkeõhtud jms arendavad noore iseseisvust ja looduse armastust (koostöövajadus, igaihe omadused, kooskõla loodusega).

- **Noorte ja täiskasvanute koostöö**
Gaidluses ütlevad kõik üksteisele "sina" olenemata vanusest. Erinevas vanuses liikmete osalemine annab noorele täiskasvanuga kui võrdsega suhtlemise kogemuse. Täiskasvanute roll gaidluses on olla noortele toeks olukordades, kus noorte oma oskused ja jõud peale ei hakka ning suunata noori pidevale enesearendamisele.
- **Ühiskonna teenimine**
Gaidlus kasvatab noori isamaad armastama, õpetab kodumaa sümboleid tundma, selle maa ilu nägema ja oma kodu hoidma. Tänapäevase õppeprogrammi kaudu valmistatakse noored ette aktiivseteks kodanikeks. Paljud elus vajalikud oskused nagu meeskonnas tegutsemine, teistega arvestamine omandatakse gaidluses märkamatu (ning palju varem kui eakaaslaste seas, kes pole gaidluses osalenud.)
- **Rahvusvahelised kogemused**
Gaidlus on rahvusvaheline liikumine ning teiste maade eakaaslastega suheldes avardub noorte maailmapilt, selgineb vajadus keeli osata, õpitakse tundma teisi kultuure, mõistma ja aktsepteerima teistsugust inimest.

KOKKUVÕTE

Gaidlus on vajalik noorsoo liikumine. See organisatsioon valmistab noored ette eluks meie üha muutuvast maailmast, andes neile kaasa tugeva pagasi teadmisi, kogemusi ning eluks vajalikke oskusi, ka juhul kui nad vaid aasta gaidluses kaasa löövad.

Käesolev töö andis ülevaate eesti gaidluse varasemast ajaloost ning püüdis juhtida lugeja koos mõningaste selgitustega läbi gaidluse traditsioonide, kommete ja sümbolite maailma.

Esimesest lisast saab lugeja ülevaate Eesti Gaidide Maleva vanema Eleonore Hünersoni eluloost. Teises lisas on ära toodud Eesti Gaidide Liidu materjalide säilitamise juhend.

Soovin kõigile, kellele gaidlus armas, meeldivat tutvumist eesti gaidluse ajaloo ja traditsioonidega.

Tartus, 22. veebruaril 2002

ELEONORE HÜNERSON

(1890 - 1949)

Eesti Gaidide Liidu kauaaegne Peavanem gaider Eleonore Hünerson (neiuna Ruus) sündis 20. septembril 1890 Tartus. Tema isa oli velsker, hiljem kassapidaja Heinrich Ruus ja ema Julie Marie Ruus (neiuna Laane).

Eleonore Hünerson õppis Tartu Puškini-nimelises Tütarlastergümnaasiumis ja lõpetas 1908 selle pedagoogikaosakonna. Ta täiendas end Bonni ülikoolis Saksamaal, *City of London Collage*is ja Londoni Ülikooli suvekoolides Inglismaal. 1910 sai Eleonore Hünerson Peterburis inglise keele õpetaja kutse. 1918 - 1920 kuulus ta Tartu Ülikoolis inglise filoloogia loenguid, hiljem täiendas end Oxfordi ülikooli suvekursustel Inglismaal (1922) ja Clermont-Ferrand'i ülikoolis Prantsusmaal (1925).

Eleonore Hünerson õpetas H. Margensi raamatupidamiskursustel 1913-15, Tartu Ühendatud kommerts- ja reaalkoolis ning töötas aastast 1918 Eesti Noorsookasvatuse Seltsi Tütarlastergümnaasiumis inglise keele õpetajana. Samuti juhatas ta Haridusministeeriumi korraldatud inglise ja saksa keele õpetajate suvekursusi.

Eleonore Hünerson oli aktiivne ühiskonnaelu tegelane. Ta oli üks Tartu Noorte Naiste Kristliku Ühingu asutajaid ja aastast 1922 selle esinaine, võttis osa ülemaailmsetest konverentsidest Austrias (1922) ja USA-s (1924).

1923 asutas Eleonore Hünerson Tartus esimese Skaudisõprade Seltsi. Ta on pälvinud ka Eesti Skautide Maleva kõrgeima aumärgi. Alates 1924. aastast kuni elu lõpuni tegutses ta Eesti Gaidide Maleva peavanemana.

Eleonore Hünersoni abikaasa Jaan Hünerson (1882-1942) oli EV haridus- ja sotsiaalminister, vangistati 1941 ja hukati 1942 Severo-Uraliski vangilaagris.

Neil oli kolm tütart, kellest üks oma perega samuti küüditati. Teine tütar, gaider Virge Hint, on tänaseni tegutsenud gaidliikumise juhina Rootsis.

Eleonore Hünerson põgenes 1944 koos kahe tütrega Saksamaale ja tegutses seal ka Eesti Komitee juhatuse liikme ning esinaisena. 1947 siirdus ta Inglismaale, kus töötas Londoni, Wimbledon ja Tidgeway koolides õpetajana.

Eleonore Hünerson haigestus 1948. aasta lõpul ja sulges oma silmad viimsele unele 16. jaanuaril 1949 Londonis. Tema urn asus pikka aega Rootsis Stokholmi Högalidi kiriku matmispaigas, ent toodi 1990-ndate aastate algul Eestisse ning Eesti Gaidide Peavanema viimane puhkepaik on perekonna matmispaigal Tartus Raadi kalmistul.

Eleonore Hünerson on kirjutanud inglise keele õpiku *Practical English Grammar; Compiled by Elinor Hünerson* (Trt. 1919, ²1924), mis kuni 1930. aastaeni oli Eesti koolides enim kasutatav inglise keele õpik. Samuti on ta mitme adapteeritud kooliväljaande autor.

Eleonore Hünersonist on kirjutatud järgmistes väljaannetes:

- Ene Runge. Eesti Gaidide peavanema elulugu - Mälestusi gaidirajalt Toronto, 1988 lk 8
- Irene Vau-Ruus. Eleonore Hünerson - pildikene Peavanemast - Mälestusi gaidirajalt, lk 9
- H. Roots. Eleonore Hünerson - Õpetajate Leht, 1990, 15. sept.
- EE 14 Eesti Elulood, Tallinn Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2000, lk 97 B
- Eesti Kooli Biograafiline Leksikon, Eesti Entsüklopeediakirjastus Tallinn, 1998

EESTI GAIDIDE LIIDU TEGEVUSEGA SEOTUD MATERJALIDE SÄILITAMISE JUHEND

Eesti Gaidide Liidu ja selle allüksuste tegevust puudutavad materjalid säilitatakse vastavalt "Eesti Gaidide Liidu materjalide säilitamise juhendile".

Reeglina korrastatakse säilitamisele kuuluvad materjalid ühe kuu jooksul peale projekti, ürituse või koolituse toimumist. Materjalide säilitamise, korrastamise ja üle andmise eest vastutab ürituse peakorraldaja, projekti või kursuse juht. Materjalid antakse korrastatud kujul üle EGL infojuhile. Materjalide üleandmise ja vastuvõtmise kohta vormistatakse üleandmis-vastuvõtu akt, kus on ära näidatud isikute nimed ja ametikohad, aeg ja koht ning dokumentide ning esemete loetelu koos lehekülgede/esemete arvuga.

Üksuste tegevust puudutavad materjalid korrastatakse ühe kuu jooksul peale tegevusaasta lõppu. Üksuse materjalide säilitamise, korrastamise ja üleandmise eest vastutab üksuse juht. Üksuse materjalid säilitatakse 2 aasta jooksul üksuse juures, nimekiri neist EGL kontoris ja antakse seejärel üle EGL arhiivi. Materjalide üleandmise ja vastuvõtmise kohta vormistatakse üleandmis-vastuvõtu akt, kus on ära näidatud isikute nimed ja ametikohad, aeg ja koht ning dokumentide ning esemete loetelu koos lehekülgede/esemete arvuga.

Täpsem säilitamisele kuuluvate materjalide loetelu ja säilitamise kord on toodud vastavates alalõikudes.

Organisatsioon - Eesti Gaidide Liit

Organisatsiooni tegevust puudutavad materjalid korrastatakse tegevusaasta lõpul (kuu aja jooksul peale tegevusaasta lõppu)

Säilitamiseks komplekteeritakse järgmised materjalid lõppenud tegevusaasta kohta:

1. Infolehed koos kõigi lisadega
2. Juhatuse koosolekute protokollid

3. Aastakoosoleku materjalid (sh kutse või vastav infoleht, osavõtjate nimekirja blanketi ja mandaadi näidis, jaotusmaterjali tervikkomplekt, foto)
4. Aastakoosoleku protokoll
5. Aastaaruanne
6. Liikmete register (registreerimislehed)
7. Edutuste register (väljatrükk)
8. Finantsinfo (eelarve ja aruanded) + audiitori otsus
9. Lepingud
10. Rahataotlused riigieelarvesse ja fondidesse
11. Ürituste ja projektide materjalid
12. Koolituste materjalid
13. Juhatuse liikmete materjalid (sh foto juhatusest)
14. Kirjavahetus
 - a. WAGGGS iga (sh e-posti kirjade väljatrükid)
 - b. Haridusministeeriumiga
 - c. teiste organisatsioonidega (sh e-posti kirjade väljatrükid)
 - d. juhatuse liikmetele saadetud kirjad (sh e-posti kirjade väljatrükid)
15. Blankettide näidised, mida sel aastal kasutati
16. EGL põhikiri, kodukord, visioon, arengukava ja tegevuskava
17. Ajakirjanduses ilmunud materjalid gaidluse ja EGL-i tegevuse kohta (väljalõiked või koopiad artiklitest, varustatud väljaande nimetuse ja kuupäevaga)
18. Sundeksemplarid väljaantud materjalidest (2 eks)

Materjali kokku panemise eest vastutab peagaid koos infojuhi ja arhivaariga. Materjalid säilitatakse 2 aastat EGL kontoris Vallikraavi 19, seejärel antakse need üle Eesti Gaidide Liidu arhiivi.

Sundeksemplarid EGL aastaaruandest, infolehtedest ning kõigist EGL poolt välja antud materjalidest (vt kodukorra punkt ...) saadetakse uue tegevusaasta algul Rahvusraamatukogule (2 eks), Tartu Ülikooli Raamatukogule (2 eks) ja Eesti Kirjandusmuuseumi Arhiiviraamatukogule (2 eks). Sundeksemplaride komplekteerimise ja saatmise eest vastutab infojuht koos arhivaariga.

Juhatuse liikmed – jooksev töö oma töölõigus

Säilitamiseks komplekteeritakse järgmised materjalid lõppenud tegevusaasta kohta:

1. Kirjavahetus töögrupi liikmetega või teiste organisatsioonidega oma töölõigus (sh olulisemate e-posti kirjade väljatrükk)
2. Vastavas töölõigus kasutusel olnud juhised, eeskirjad, kavad jms.
3. Töögrupi liikmete foto (üritus, aeg, koht, fotol olijad)
4. Juhatuse liikme vahetumisel akt poolleiolevate või lõpetamata tööde kohta.
5. Juhatuse liikme tegevusaasta aruanne

Materjalide säilimise eest vastutab juhatuse liige. Juhatuse liige korrastab oma töölõiku puudutavad materjalid ühe kuu jooksul peale tegevusaasta lõppu ja annab need koos nimekirjaga (dokumentide loeteluga) üle EGL infojuhile. Infojuht paigutab materjalid organisatsiooni materjalide juurde "Juhatuse liikmete materjalide" alla.

Üksused

Üksuse tegevust puudutavad materjalid korrastatakse tegevusaasta lõpul hiljemalt ühe kuu jooksul peale tegevusaasta lõppu.

Säilitamiseks komplekteeritakse järgmised materjalid tegevusaasta kohta:

1. Juhtide nimekiri koos ülesannete jaotusega
2. Liikmete nimekiri
3. Üksuse struktuur (joonisena, märkides kui palju oli igas väiksemas üksuses liikmeid)
4. Üksuse tegevuskava
5. Üksuse juhatuse või juhtide kogu koosolekute protokollid
6. Üksuse aastakoosoleku materjalid
7. Üksuse aastakoosoleku protokoll
8. Üksuse aastaaruanne
9. Mõned fotod üksuse tegevusest (tegevus/üritus, aeg, koht, kes fotol on)
10. Töötuslehed

11. Üksuse poolt korraldatud ürituste materjalid (kuulutused, kavad, osavõtjate nimekirjad, ülesannete ja tegevuste kirjeldused, arvamused, jne)
12. Üksuse kroonikaraamat
Juhul kui kroonikaraamatut peetakse rohkem kui ühe aasta vältel, arhiveeritakse see siis kui raamat täis saab või üksus tegevuse lõpetab. Kroonikaraamat paigutatakse arhiivis üksuse selle tegevusaasta materjalide juurde, mil raamat kasutusele võeti.
13. Üksuse allüksuste tegevusaruanded või kroonikaraamatud/päevikud
14. Ajakirjanduses ilmunud üksuse tegevust või gaidlust kajastavad materjalid (väljalõiked või koopiad, varustatud väljaande nimetuse ja kuupäevaga)
15. Loetelu üksuse poolt välja antud materjalidest (sh kodulehe aadress, CD-d, kassetid, laulikud, õpperaamatud jms)

Materjali kokku panemise eest vastutab üksuse juht, keda vajadusel nõustab EGL arhivaar. Üksuse juht koostab nimekirja säilitamisele kuuluvatest materjalidest ja esitab selle EGL arhivaarile, näidates ära materjalide säilitamise asukoha. Materjalid säilitatakse 2 aastat üksuse juhi ja arhivaari poolt kokku lepitud paigas. Kahe aasta möödudes antakse materjalid üle Eesti Gaidide Liidu arhiivi (nt aasta 2002 sügisel antakse arhiivi 1999/2000 tegevusaasta materjalid, aastal 2003 2000/2001 tegevusaasta materjalid jne). Nimekiri säilitatakse sama aja jooksul EGL kontoris ning antakse üle arhiivi koos üksuse materjalidega.

Projektid/üritused

Projektide ja ürituste materjalid korrastatakse tegevusaasta jooksul, kuu aja jooksul peale ürituse või projekti lõppu.

Projektide kohta kuuluvad säilitamisele järgmised materjalid:

1. Tiitelleht järgmiste andmetega: projekti nimetus, toimumise aeg ja koht, peakorraldaja, läbiviijad, osavõtjate arv, eelarve suurus (maksumus)
2. Rahataotlus koos eelarvega
3. Leping
4. Tegevuskava
5. Projektijuhi hinnang

6. Lõpparuanne
7. Fotod tegevusest (aeg, koht, tegevus, fotol olijad)

Materjali kokku panemise eest vastutab projekti juht. Projekti juht korrastab projekti puudutavad materjalid ühe kuu jooksul peale projekti aruande esitamise tähtaja lõppu ja annab need koos nimekirjaga (dokumentide loeteluga) üle EGL infojuhile. Infojuht paigutab materjalid organisatsiooni materjalide juurde "Ürituste ja projektide materjalid" alla. Materjalid projektide kohta säilitatakse 2 aastat EGL kontoris Vallikraavi 19, seejärel antakse üle Eesti Gaidide Liidu arhiivi.

Ürituste kohta kuuluvad säilitamisele järgmised materjalid:

1. Tiitelleht järgmiste andmetega: projekti nimetus, toimumise aeg ja koht, peakorraldaja, läbiviijad, osavõtjate arv, eelarve suurus (maksumus), osavõtumaksu suurus
2. Tegevuskava (päevakava)
3. Osavõtjate nimekirjad
4. Tegevuste/ülesannete kirjeldused
5. Laululehed vms jaotusmaterjalid, kuulutused, voldikud, teated, kutsed jne
6. Korraldajate ja osavõtjate hinnangud
7. Lõpparuanne
8. Ajakirjanduses ilmunud artiklid ja vastukajad
9. Fotod üritusest (aeg, koht, tegevus, fotol olijad)
10. Muud materjalid ürituse kohta

Materjali kokku panemise eest vastutab ürituse peakorraldaja. Peakorraldaja korrastab üritust puudutavad materjalid ühe kuu jooksul peale ürituse lõppu ja annab need koos nimekirjaga (dokumentide loeteluga) üle EGL infojuhile. Infojuht paigutab materjalid organisatsiooni materjalide juurde "Ürituste ja projektide materjalid" alla. Materjalid läbi viidud ürituste kohta säilitatakse 2 aastat EGL kontoris Vallikraavi 19, seejärel antakse üle Eesti Gaidide Liidu arhiivi.

Koolitus

Koolituse kohta kuuluvad säilitamisele kursuste materjalid, õppematerjalid ja koolituskava.

Iga läbi viidud kursuse kohta kuuluvad säilitamisele järgmised materjalid:

1. Tiitelleht järgmiste andmetega: koolituse nimetus, toimumise aeg ja koht, korraldaja, läbiviijad, osavõtjate arv, eelarve suurus (maksumus), osavõtumaksu suurus
2. Tegevuskava (päevakavad)
3. Koolitajate, osavõtjate ja tunnistuse saanute nimekirjad
4. Õppekava ja tegevuste/ülesannete kirjeldused
5. Jaotusmaterjalid, laululehed, harjutuslehed jms
6. Kasutatud või soovitatavate õppematerjalide loetelu
7. Korraldajate ja osavõtjate hinnangud
8. Fotod (aeg, koht, tegevus, fotol olijad)
9. Tunnistuse näidis
10. Eelarve
11. Lõpparuanne

Materjali kokku panemise eest vastutab koolituse läbiviija. Läbiviija korrastab kursust puudutavad materjalid ühe kuu jooksul peale kursuse lõppu ja annab need koos nimekirjaga (dokumentide loeteluga) üle EGL koolitusjuhile. Koolitusjuht annab korrastatud materjalid tegevusaasta lõpul üle EGL infojuhile, kes paigutab materjalid organisatsiooni materjalide juurde "Koolituste" alla. Materjalid läbi viidud koolituste kohta säilitatakse 2 aastat EGL kontoris Vallikraavi 19, seejärel antakse üle Eesti Gaidide Liidu arhiivi.

Õppematerjalid ja koolituskava

Koolitusjuht koostab tegevusaasta lõpul koostöös tööalajuhtidega ja üksuste juhtidega nimekirja antud aastal kasutusel olnud õppematerjalidest. Nimekiri antakse üle EGL infojuhile, kes selle organisatsiooni materjalide juurde "Koolituste materjalide" alla.

Koolitusjuht korrastab koolitusega seotud materjalid ühe kuu jooksul peale tegevusaasta lõppu ning annab need korrastatud kujul üle infojuhile, lisades õppematerjalide nimekirja ning lõppenud tegevusaasta koolituskava (millal, kellele, millised kursused toimusid, kui palju oli osavõtjaid). EGL infojuht paigutab materjalid organisatsiooni materjalide juurde "Koolituste" alla. Koolituse alased materjalid säilitatakse 2 aastat EGL kontoris Vallikraavi 19, seejärel antakse üle Eesti Gaidide Liidu arhiivi.

Koostanud Tiia Lillemaa jaanuaris 2002.